

Caspar Bartholin

**Casp. Bartholini Enchiridion Ethicum Seu Epitome Philosophiae Moralis :
Praecepta breviter & dilucidè, methodoq[ue] novâ & facili explicata exhibens. Pro
angustâ tyronum memoriâ**

Rostochi[i]: Hallervordeus, 1644

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn729547183>

Druck Freier Zugang

Ev-3128¹⁻³

CASP. BARTHOLINI
ENCHIRIDION
ETHICUM

SEU

EPITOME
PHILOSOPHIÆ
MORALIS

Præcepta breviter & dilu-
cidè, methodoq; novâ &
facili explicata exhi-
bens.

Pro angustâ tyronum memoriâ.

ROSTOCHI,
Apud Job. Hallervordium
prostat.

ANNO 1644.

EB-3128³.

Serenissimi & Potentissimi
Regis Daniae &c.

DN: CRISTIANI IV.
FILIO,

ILLUSTRISSIMO
Principi ac Domino,

DOMINO

HULDERICO

Hæredi Norvegiæ, Duci
Slesvici, Holsatiæ, Stormariæ,
& Ditmarsiciæ, &c.

Hanc virtutum coronam
humillimo studio con-
secrat

C, BARTHOLINUS.

PROOEMIUM

De

DEFINITIONE

& Divisione

ETHICES.

ETHICA EST

habitus mentis a-

ctivus, hominem infor-

mans virtutibus (vel bo-

nis moribus) secundum

recta rationis normam, ad consequendam

civilem felicitatem.

Definitum Græcis à moribus no-

men accepit, unde & Latinis Philoso-

phia moralis, pars nempe Philosophiæ

practicæ five civilis communior, cujus

principia tradit & fundamenta, atq; in

gene

Handwritten notes in the right margin:
Civ. sic
Ethica
et
notio

Handwritten notes in the right margin:
unde vide
de
gene
necesse
est
ad
hoc
disciplinam
transgredi.

A 2

Quid Ethica politimum contineat?

genere viri boni cujuscunq; vitæ, generis aut status sit, describit officium: reliquæ ^{Pol. et Econ.} verò duæ Philosophiæ practicæ partes specialiores sunt. Politica enim Rempubl. Oeconomica domum & familiam gubernat.

Exach. Defini. Definitio causis constat omnibus. Eam tamen *ἀνεπίβειαν* ^{ps. Cosop.} in practica Philosophiæ tractatione non reperies, quam ostendant disciplina Theoreticæ. Ideo respectu certitudinis demonstrativæ, atq; etiam objecti, theoretica Philosophia est præstantior; Practica verò præstantior est respectu usus in vita communi.

Genus (quo forma Ethicæ influatur) est habitus mentis activus, vel prudentia, quæ Aristoteli est habitus cum recta ratione activus, in iis laborans, quæ virtutes attinent & vitia, quæq; in consultationem cadunt. Est enim disciplina operatrix; non autem *ποιητική* seu factiva, ars dicta, ob causas in Enchiridio Logico de genere Logicæ adductas.

ductas. Ergo *πρακτικὴ* seu activa.
Quod si formam Ethicæ cum nonnul-
lis in methodo quæras; est hæc analy-
tica, progrediens à fine vel finis notio-
ne ad media eò ducentia: nam in ope-
ratricibus disciplinis ultimum in co-
gnitione est primum in opere, & vice-
versa. Vide Enchir. Log. part. prop.
cap. 8. de methodo, & Janitores Logi-
cos Jan. 1. quæst. 162. & seq.

Materia in qua, seu (subjectum) o- 2.
perationis est homo quatenus beabilis (u-
ti loquuntur) vel beari potest summo
bono civili; & ut libere agit, bonisq;
moribus excoli potest. Specialius hoc
subjectum aggrediuntur alii, dum appe-
titum vel voluntatem informandam in-
culcant: nos voluntatem ponimus, ut
infra docebitur.

Materia circa quam, seu objec- 3.
tum sunt actiones humane libere ordi-
nate in finem, hoc est, quatenus per eas
viri probi reddimur: Intellige actio-
nes voluntarias, quæ fieri possunt, hoc

A 3

vel

vel alio modo, his vel aliis circumstan-
tiis, &c. Hinc inscriptio hujus disci-
plinæ est de moribus. Mores autem

*Definitio
Mores.* sunt humana actiones certo modo for-
mata.

4. Causa. Efficiens est norma recte rationis.
Hinc differt Ethica à Theologia, infor-
mante quidem hominem ejusq; actio-
nes, at non secundum nostræ rationis
tenorem, sed legum divinarum præscri-
ptum. Ethica itaq; addiscenda, non
est per eam Christianus, sed Philoso-
phus evadas: quamvis & Theologo
futuro sit utilissima, ut in virtutum de-
finitionibus & divisionibus, &c. Interim differunt virtutes Ethicæ & Chri-
stianæ. 1. Subjecto. Hæ non sunt nisi
in piis & regeneratis; illæ in omnibus
esse possunt, etiam Ethnicis. 2. Modo
acquirendi. Hæ à Deo infunduntur
modo supernaturali & gratuito: illæ
crebris exercitiis generantur, ut alii na-
turales habitus. 3. Fine. Illarum est
magis in externa disciplina situs: ha-

*Differencia
inter virtutes
Ethicæ
et Christianas.*

etiam

rum internus, gloria Dei & interna cordis erga Deum obedientia.

5 Finis Ethicæ internus est hominem bonis moribus seu virtutibus informare. Externus est felicitas seu beatitudo politica, id est, summum bonum civile.

Dividitur Ethica in partem communem & propriam, } Divi
no eth
cer.

Pars communis seu generalis est, quæ de fine Ethicæ, summo hominis bono videl. agit: εὐδαιμονολογία illa pars nonnullis dicitur. Nos verò in parte communi de omnibus quatuor causis virtutum agemus. } Ethic
cause.
1. De fine, videlicet summo bono civili. 2. De efficiente, actionibus humanis, & principiis. 3. De materia vel objecto virtutum, nimirum affectibus. 4. De forma virtutis, adeoq; de iis, quæ definitionem & divisionem virtutis genericè consideratæ attinent.

Pars propria de virtutibus

A 4

ordi

ordine agit, ideo ἀρετολογία δι-
cta.

Quam universam doctrinam E-
thicam nemo accuratius ex veteribus
Arist. conscriptam nobis reliquit, quam
mundi miraculum illud, Aristoteles, o-
peribus pluribus, quæ recenset Laër-
tius; quorum tamen non nisi quatuor
ad nos pervenere: De virtutibus libel-
lus, magnorum moralium libri 2. Ethi-
corum Eudemiorum 7. & Nicomachi-
orum 10. Atq; hi postremi absolutio-
res sunt.

PARTIS COMMUNIS

CAP. I.

De

*qui finis est, ut veniat per hanc doctrinam ad meliorem vitam
politica se. collige.*
any.
Summo bono civili, seu beati-
tudine politica.

Felicitas seu beatitudo civi-
lis est operatio animæ ra-
tio-

rionalis secundum virtutem optimam & perfectissimam in vita perfecta.

Dari aliquem ultimum actionum humanarum finem, hoc est, summum bonum (finis enim habet rationem boni, & vice versâ, cum nihil appetamus nisi bonum, vel verum vel apparens) patet, cum processus causarum itemq; humani appetitus aliàs daretur in infinitum.

Definitum est *felicitas* vel beatitudo, quæ etiam summum bonum dicitur: & hic inquiritur politicum; non Theologicum, quod est ipse Deus.

Genus est *operatio* vel actio (ad quam homo creatus, non ad otium,) sed non quævis, ut non vegetantis vel sentientis *anima*, sed *rationali* homini propriæ (incipit differentia definitionis) unde dependet principaliter, cum aliàs ad totum hominem beatitudo pertineat.

Dicitur *secundum virtutem* (intelli-

A 5

telli-

tellige omnes virtutes vel quamcunq; in
summo gradu constitutam) *op. imam*
& *perfectissimam*; quia felicitas, cujus
fundamentum virtus, actio est optima
& perfectissima.

Dicitur *vita perfecta* quæ requi-
rit 1. ætatis maturæ iudicium confirma-
tum, quod in pueris non est. 2. Tem-
poris diuturnitatem; nam una actio
non efficit hominem bonum & bea-
tum, sed multæ aliquot annorum cum
virtutis habitu.

Summum ergo bonum vel felicitas,
cum sit aliquid hominis, *consistit in a-*
ctione virtutis ex habitu promanante,
quia 1. illa soli homini competit. 2. Est
stabilis & permanens. 3. Propter se
expetitur. Dicuntur autem beati,
qui faciunt secundum virtutem, quo-
ties opus est, & commodè fieri potest,
(neq; enim liberalis est, qui ubiq; pecu-
niam erogat, nec fortis, qui semper gla-
dium stringit) nec quiescit vir bonus i-
gnaviæ causâ, sed ut alacrius ad officium
rede-

redeat : imò virtute utitur aut erga
seipsum, aut erga alios.

Non itaq; summum bonum est
voluptas impura & inhonesta, ut volunt
Epicuri de grege porci (animi namque
voluptatem ex virtutum actione pro-
dientem, tanquam signum beatitudinis
subsequens, ut habet Philosophus, ad-
mittimus) est enim 1. Beluis communis.
2. Non diuturna. 3. Corruptit potius
hominem quàm perficit. 4. Inde ne-
mo denominatur bonus, nedum sum-
mè bonus.

Nec *honor*. Hic enim 1. non pro-
pter se, sed propter virtutem expetitur.
2. Est in honorantis tanquam agentis
potestate, opinione & voluntate; à qua
cum dependeat, inconstans est.

Nec *divitiæ*, quia 1. non propter
se, sed usum expetuntur. 2. Malè iis
uti possumus. 3. Sunt damnosæ, pe-
riculosæ, inconstantes, nonnunquam
malè partæ, ob id Aristoteli violentæ
dictæ.

Ne

Nec *contemplatio* communis *idea*
omnium bonorum: etenim practicum
quærimus bonum.

Adjuncta vel *accidentia summi bo-
ni* faciunt non ad *essentiam*, sed *existentiam*,
splendorem, & *ornatum*; ita ut
sublata *felicitem* labefactent, non tol-
lant; faciuntq; ad *felicitem*, non ut
est *actio immanens*, ad habentem rela-
ta, sed ut est *transiens*, requirens exter-
na bona, ceu *organa*, quibus *virtutum*
actiones commodius exercent, ut sunt
corporis fanitas, *robur*, *arma*, (quæ re-
quiruntur ad *actiones fortitudinis*) o-
pes (ac *liberalitatis*) quæ *nervi* sunt re-
rum gerendarum; *Amici*, *honesti*
nempe, quibus cum *conversandum*, &
sine quibus *virtutis usus* non est illu-
stris.

Concomitantia sunt: *Bona fa-
ma*, seu *honestia aliorum de nobis* pro-
pter *virtutem opinio*: *Bona conscien-
tia*, h. e. *jucundus & pacatus animi sta-
tus*, quæ rectè facta *comitatur*.

CAP.

CAP. II.

De Voluptate.

Ethici omninò est agere de voluptate, hocq; præsertim loco. Nam 1. voluptas est in numero bonorum, quem finem Ethicus considerat. 2. Ethicorum maximæ semper fuerunt de voluptate controversiæ. 3. Cum summo bono voluptas conjuncta est, tanquam signum, accidens inseparabile & finis ulterior perfectæ operationis. Hinc Aristoteli

Voluptas est perfectæ operationis subsequens signum, Vel: signum perfectionis operationum benè administratarum ab animalibus, potentiâ objectum aliquod optimum benè & proportionaliter percipiente.

Atq; ita generalius definitur voluptas, ut non soli homini, sed animalibus etiam aliis competat. Specialior redditur; operationis & potentiæ

tia ad animam rationalem restrictio-
ne.

Genus voluptatis rectè Aristote-
les negat esse motum; hic enim im-
perfectus est, voluptas autem ex actione
virtutum proveniens perfecta. Est
modus potius operationis, vel cum Ari-
stotele, *signum perfectæ operationis*, sicut
corporis venustas est signum sanitatis
& florentis ætatis; aliquando latius
Philosopho ipsa operatio.

Efficiens est objectum aliquod
conveniens, inq; suo genere optimum,
&c. Sensus tantum, ut in brutis; vel
intellectus, ut in homine; unde volu-
ptas vel est corporis, vel animi. E con-
tra doloris causa est objectum impro-
portionatum, inconveniens vel dissen-
taneum, ut videre est in Exercitat. no-
stris Philos. & Medicis. Exerc. 8. Pro-
blem, 3.

Subjectum voluptatis in genere
est animal, in specie voluptatis animi
est *homo*.

Finis

Finis & boni rationem quodam-
modo obtinet voluptas; est enim affe-
ctio quasi quædam summi boni inse-
parabilis; neq; enim vivit vir bonus &
felix absq; voluptate. Unde Philoso-
phi omnes vitam beatam jucundam
censent. Non ergo omnis voluptas
mala.

Dividitur voluptas 1. Ut alia sit *ani-
mi*, alia *corporis*. Illa animum; hæc
corpus afficit, & sensus nostros, fatisfa-
ciens naturæ necessitati vel in conserva-
tione individui, ut in cibo & potu; vel
speciei, ut in venere, &c. Est autem
voluptas corporis vel ex visu, vel auditu,
olfactu, gustu, vel tactu.

2. Alia sunt *communes*; ut ho-
mini & brutis ex cibo, potu &c. Alia
propria, ut uni animalium generi, vel
certis individuis humanis. Hinc tra-
hit sua quemq; voluptas. Et alii aliis
delectantur.

*Sunt autem animi voluptates præ-
stantiores quàm corporis.* 1. Ob subje-
ctum

Etum præstantius. 2. Quia diuturniores. 3. Nunquam habent adjunctum dolorem. 4. Non possunt in excessu peccare, uti nec virtus. Pleriq; tamen magis expetunt corporis voluptates; Nam 1. hæ pluribus notæ. 2. Et nobiscum quasi enutritæ atq; ab utero susceptæ. 3. Magis afficiunt sensû; pleriq; verò sensibus grata sectantur. 4. Sine iis speciei aut individui non est conservatio. Atque si moderatus earum usus est, prout recta præscribit ratio, non sunt simpliciter malæ. Oppositum verò, dolores videlicet, sunt mali & molesti, saltim quatenus homines ab honestis actionibus abstrahunt.

CAP. III

De

Actionibus humanis, earumq; requisitis & principiis.

Hactc;

HActenus de fine virtutum eiusq; si-
gno. *Efficientes causæ virtutum*
moralium sunt actiones humane
voluntariæ crebræ, ut infra docebitur,
quæ à voluntate proficiscuntur tan-
quam primo principio, & virtutis præ-
cedunt habitum: quæ verò eundem
sequuntur, oriuntur immediatè ab ha-
bitu, hoc est, voluntate habitu prædita;
mediatè verò à voluntate. Interim e-
jusdem speciei sunt actiones habitum
virtutis præcedentes & sequentes, cum
differant tantum secundum perfectum
& imperfectum, & conveniant in fine
(bono honesto) extremis excessu & de-
fectu) objecto & rectâ ratione.

Adjuncta verò actionum huma-
narum in genere quinq; sunt Philoso-
pho in Ethicis: *Spontaneum, invitum,*
voluntas, consultatio, electio. Sic distin-
ctiùs:

Actio alia est voluntaria,
alia invita.

Voluntaria est, quando principi-

um actioni est in ipso agente singulas actionis circumstantias sciente. Ejus tria requisita sunt: voluntas, consultatio, electio, quibus includuntur alia. Voluntas præsupponit rei cognitionem, & ne bonum fucatum pro vero appetat, deliberatione opus est; quâ factâ, cum certi aliquid concluditur, dicitur Decretum (quod in consultatione includitur). Electionem verò, hoc est, quando voluntas sibi certi quid proposuit agendum, sequitur ipsa actio.

Spontaneum differt à voluntario, ut generale à speciali. Hoc enim soli homini; illud brutis tribuitur, immo & plantis & inanimatis etiam à Poetis & Oratoribus.

Requisita enumerata nonnulli principia actionum humanarum (ex quibus virtus creetur) salutant. — Sed sufficit unum principium proximum & principale, nimirum libera in agendo voluntas, vel liberum arbitrium: (hoc mentis normam, ad quod se conformat

mat, supponit) humanae enim actiones dicuntur, non nisi quae in hominis libera sunt potestate.

Actio invita est, cujus principium aliunde provenit. Estq; violenta vel imprudens. Violenta est, cujus causa externa est & potens. Estq; vel absolute violenta, vel secundum quid, ut sit quasi mixta & media inter voluntariam & invitam, quando nimirum res per se mala eligenda non videtur, respectu tamen circumstantiarum bona eligenda putatur; ut cum mercator naufragium metuens in mare procellosum merces tuendae vitae gratia ejicit.

Ex hac Philosophi distinctione actionis in voluntariam, invitam & mediam, discrimen constituunt inter velle, nolle, & non velle.

*Imprudens est, cum agens 1. agit per ignorantiam circumstantiarum.
2. Et animo simplici fraudis experte.
3. Post delictum cognitum ducitur poenitentia. Atq; actio talis meretur veniam*

niam & excusationem, cum fiat per ignorantiam. Sed sciendum hic I. Non idem esse *per ignorantiam agere, & esse ignorantem.* Illud dicitur: cum ignorantia simpliciter est causa princeps totius actionis, adeo ut nisi adesset, agens non ageret. Ut si Groenlandus aliquis vim vini ignorans nimio potu vini inebriaretur. Et ita agens veniâ dignus est. Hoc: quando ignorantia non est causa princeps malæ actionis, sed aliud quod ignorantiam induxit. Ut si quis ebrius committat furtum, homicidium &c. quæ sobrius fortè non patraffet. Hæc actio non meretur excusationem, cum agens ignorantiam spontè per nimium potum accersiverit.

II. *Aliam esse ignorantiam juris* seu universalem, *aliam facti* seu particularem vel rerum singularium.

Illam est cum quis ignorat, quod jure scire debebat; ut quid justum vel injustum, eligendum vel fugiendum, quæ leges hujus vel illius loci. Hic agens

gens excusatione haut est dignus, sed
punitur ac si sciens peccasset.

Hæc (quæ veniam meretur) est
cum ignorantur circumstantiæ quæ-
dam singulares facti, quæ ante actio-
nem prævideri aut præcaveri non po-
tuerunt; omnes verò simul ignorari,
nisi agens insanus esset. Suntq; Phi-
losopho 8. Finis, rei ipsius, quæ agitur,
personæ, objecti, loci, temporis, instru-
menti, modi agendi.

*Consultatio seu Deliberatio est
mediorum diligens investigatio, per quæ
in agendo ad finem propositum per-
venitur.*

Hujus objectum ergo non est fi-
nis, sed media ad finem ordinata, in ne-
gotiis 1. dubiis & incertis. 2. Quæ no-
strâ intersunt. 3. In nostra potestate
quæ sunt.

Ante consultationem vel circa
principium præconcipiendus finis cer-
tus, inq; consilium adhibendi viri bo-
ni, prudentes, amici.

In

In consultatione ipsa vel circa medium; quærenda media ad finem ducentia, videndumq; multis an paucis opus sit; An sint licita, facilia, quæ meliora: an soli rem expedire queamus, an assumendi socii: qui amici sint & fideles.

Circa finem consultationis videndum, an negotium ita perfici queat, vel non. Si non: maturè desistendum. Si potest: maturè res aggredienda; ne periculum sit in mora. Interim & nimia festinatio fugienda, unde illud: festina lentè.

Electio est appetitio præmeditata eorum, quæ à nobis fieri possunt. Vel ut Aristoteles: Spontaneum priùs deliberatum. Sumitur hïc Electio non pro cupiditate, quæ etiam brutis competit, & circa iucundum vel molestum versatur, non circa honestum vel inhonestum, utile vel inutile; nec pro quovis appetitu: Ita enim & finis & media objecta sunt Electionis. Hïc verò electio est

est mediolorum tantum, non finis; in-
star deliberationis, qua eum indissolu-
biliter cohæret. Hinc Aristoteli ele-
ctio à voluntate distinguitur, quod illa
sit mediolorum, hæc finis.

Differt à consultatione Electio 1.

Subjecto: illa est magis facultatis co-
gnoscentis; hæc appetentis. 2. Ob-
jecto: illa est rerum incertarum & du-
biarum; hæc certarum, ob præceden-
tem consultationem. 3. Ideo tempore
illa præcedit, hæc sequitur.

*Voluntas est boni vel veri vel appa-
renti cum ratione appetitio.* Objectum
ergo est bonum; cum malum quò ma-
lum non appetatur.

*Liberum arbitrium est modus, quo
voluntas aliquid pro placito vult vel non
vult, secundum intellectus iudicium.*

Est ergo aliquid voluntatis (quæ
intellectus iudicium semper præsuppo-
nit) & ejus quidem modus, cum hoc
modo, nempe liberè, voluntas aliquid
appetat.

Libe.

Liberum hinc intellige, quod in
utramq; partem inclinare potest; Ar-
bitrium, pro voluntatis placito.

Esse autem voluntatem nostram
liberam in externis & civilibus negotiis
(de Spiritualibus enim hic alienum
quære) certum est 1. *Experientiâ.*
Nam possumus varia agere vel non age-
re. 2. *Ex mundi perfectione, quæ con-*
tinet non tantum res necessarias, sed et-
iam eas, in quibus libertas est & contin-
gentia. 3. *Quia libertas est modus vo-*
luntatis inseparabilis, quam qui tollit,
ipsam tollit voluntatem, adeoq; ipsam
naturam humanam. 4. *Aliàs frustra*
essent leges, monitiones, objurgatio-
nes, preces, propositum, deliberatio,
institutio, præmiorum & pœnarum dis-
tributio &c.

CAP. IV.

De affectionibus in genere.

Hucusq; de fine & efficiente virtus
tum. Sequitur *materia vel obje-*
ctum

Affectus virtutū moralis, nimirum *affectus* aliquis jucundus vel tristis, quem Aristoteles per voluptatem & dolorem nonnunquam inculcat, quando circa ea virtutem occupari contendit. Quivis enim in se experitur vim magnam affectuum, horumq; sive appetitus cum recta ratione pugnam, ut sæpe mente & vitā privent hominem. Itaque ad affectus moderandos & medicandos doctrina moralis præcepta tradit.

Non tamen eadem est pugna rectæ rationis & affectuum in homine, cum lucta carnis & spiritus, de quâ Scriptura: nam per carnem reluctantem, non tantum vis appetens intelligenda, sed ipsa etiam ratio, quæ in spiritualibus Spiritui repugnat, inimicitia est adversus Deum, nec sapit, quæ sunt Dei, nisi domita & captivata.

Est autem affectus passio

B

ob

Ob motum cordis à notitia
objecti boni, quod profequitur,
vel mali, quod fugit, exci-
tatum.

Definitum aliàs perpeſſio vel
perturbatio animi dicitur, quæ vox ta-
men malis affectibus magis competit.
Agit autem Ethicus de affectibus pra-
cticè & virtutis gratia: Phyiſicus ſpe-
culativè, prout ſunt qualitates.

Genus eſt paſſio vel patibilis
qualitas. Hæ enim duæ differunt
tantùm ſecundùm magis & minus.
Per appetitum non definitur; quia
affectus dicitur, quatenus ab objecto
pendet; appetitus, quatenus à facul-
tatibus.

Subjeſtum remotum eſt animal
perfectum. Proximum eſt Cor. Nam
1. Nimii affectus vitæ vim inferunt.
2. Pulsus dat ſignum affectus in corde
latentis. 3 In appetitus conatibus &
motibus non tantùm eſt animæ vis
appe-

appetens, sed quia in consensum cor-
trahitur, ejus adeoq; corporis totius
mutatio conjuncta est; ut ad bonum
objectum cor spiritus extorsum fun-
dendo se dilatat; ad malum è contra
se constringat, spiritibus intro se reci-
pientibus.

Objectum est bonum vel
malum, & utrumq; vel verum
vel apparens.

Causa est objecti cognitio: nam
ignoti nulla cupido.

Dividuntur affectus, ^{varie} I. Alii sunt
objecti *boni*, juvantes naturam; ut A-
mor, desiderium, spes, læticia. Alii
mali destruentes naturam: ut odium,
ira, metus, tristitia.

Ad hæc summa affectuum gene-
ra omnes alii affectus facile revocari
possunt; ut benevolentia, misericor-
dia, pudor, invidia, superbia, despera-
tio, &c.

2. Alii sunt *simplices*, ut læci-

B 2

cia

cia, tristitia, metus, &c. Alii *mixti*,
ut ira ex tristitia & spe ulciscendi, u-
bi duplex quasi & contrarius est cor-
dis motus: Zelotypia ex amore &
ira. *Ἐπιχαιρεκακία* ex odio & gau-
dio &c.

3. Alii sunt lenes, Græcis
ἡδῆς; alii vehementes, Græcis
πύδη.

4. Alii naturâ *boni*, ut benevo-
lencia & misericordia. Alii naturâ
mali, ut odium, invidia, superbia, &c.
Alii *medij*, ut amor, lætitia, spes, ira, tri-
stitia, metus, &c.

5. Alii *affectuosi* seu affectiona-
les, alii *actuosi*. Illos vocant inclina-
tiones vel propensiones ad motum, ut
iracundiam (ad irascendum) Hos, ipsos
motûs excitatos: ut iram.

CAP. V.

De

Amore & Desiderio, itemq;
de Amicitia.

Amor

A Mor est affectus, quo animus bonum amatum sibi aduniri cupit, & unum quasi cum eo fieri.

Differt à pietate, quæ in bruta non cadit, estq; in superiores, ut Deum, parentes, patriam, &c.

À dilectione: quæ non tantum est in appetitu, ut amor, sed in ipsa voluntate cum electione prævia.

Ab amicitia: quæ est mutuus amor officiis confirmatus.

À charitate: quæ prædicta omnia significare potest, & addere quandam amoris perfectionem.

À desiderio: quod est appetitio boni absentiæ; amor verò præscitis.

Objectum & principalis causa Amoris est *bonum cognitum & similitudinem habens cum amante.*

Causæ accidentales sunt. 1. Convictus & consuetudo. 2. Vestitus, cultus, apparatus, &c. 3. Philtra & veneficia,

B 3

ficia,

ficia, quæ turpem illicitumq; amorem
cient.

Vires amoris sunt potentissimæ,
ut ei ceu victori omnia cedant. Cæcus
dicitur effectivè; nam pulchra in re a-
mata nimis extollit, vitia verò vel non
videt, vel extenuat.

Effecta ante acquisitionem ob-
jecti & rei amata, in infinitis sunt mu-
tationes morum & corporis. Post:
unio amantis & amati, ut affectu duo
sunt unum, & unum quasi dimidium
alterius.

Remedia amoris turpi moralia
sunt: 1. Principiis obstare. 2. Fugere
occasiones. 3. Temperanter vivere.
4. Orare & laborare, &c.

Commodè hic agemus de *mi-*
citia. Nam 1. Est amor, & quidem
mutuus. 2. Philosophus eam affe-
ctibus annumerat, & in libris prio-
ribus Ethicis pertractat, licet ad cal-
cem eam etiam exponat. 3. Est vir-
tutis quidam fructus principalis & ef-
fectus

fectus præcipuus; ut vel hoc nomine
in parte hac generali locum fortiatur.
Non verò ipsa virtus est (etiã si cognationem cum virtute habeat) Nam 1. Amicitia non est in nostra potestate vel electione. 2. Est paucis adstricta, secus quàm virtus. 3. Est in bonis externis. 4. Virtutem moralem præsupponit.

Est autem amicitia amor mutuus & conspicuus inter bonos & virtutis amantes ex honesti cognitione confurgens, ad vitæ honestæ conjunctionem perducens,

Cum quâ definitione convenit illa Aristotelis: Amicitia est benivolentia in mutua affectione, minimè latens seu occulta.

Definitum ab amando, ut amor, dictum, Græcè *Φιλία*, quæ vox apud Aristotelem nonnunquam pro huma-

nitate seu comitate usurpatur; apud
alios non rarò pro quovis amore.

Genus loco formæ positum, est
Amor vel benivolentia. Maximè enim
ex animo æstimatur Amicitia. Reli-
qualoco differentia ponuntur. 1. *Est*
mutuum; si enim esset absque redama-
tione, odium reciperet, quod absur-
dum. 2. *Conspicuum*. 3. *Inser homi-*
nes virtute pradiros. Est subjectum.
Efficiens enim & fundamentum Ami-
citiae *virtus* est, absque qua nulla vera
virtus. Ultima definitionis verba fina-
lem causam continent. Excluduntur
ergo ab amicitia propriè dicta, mali &
improbi, bruta, res inanimata, &c. in
quas virtus non cadit.

Adjuncta Amicitiae sunt
Benivolentia, concordia, be-
neficentia.

Causa sunt: Natura, conversa-
tio, convictus, & consuetudo, propin-
quitas & cognatio: maximè verò si-
mili-

militudo & æqualitas ætatis, ingenii,
studiorum, morum, virtutis, &c. Cir-
ca conversationem sciendum, eam in
Amicitia maximè expeti; locorum
tamen intervalla non simpliciter dis-
solvere Amicitiam, sed labefactare,
habitum non tollere, sed operatio-
nem. Secundariæ sunt: utilitas, vo-
luptas, bonorum affluentia vel indi-
gentia, societas honorum, rerum ad-
versarum &c.

Utilitates infinitæ sunt in utraq;
fortuna. Unde Cicero: Qui amicitiam
de mundo tollit, Solem è mundo au-
ferre videtur.

Oppositum generale est *inimici-
tia*. In specie defectiva est *ὀφιλία* seu
μισσηγορία cujus superior gradus est
odium. *Excessus* *ὀπεφιλία*, nimius,
cæcus & perversus amor: quo refer-
tur *Adulatio* seu amicitia fucata.

Dividitur Amicitia. I. Ratione
objecti, quod honestum, utile vel ju-
cundum. *Est enim amicitia* vel perfe-

B

cta

sta, quæ *honestæ*: vel imperfecta & per accidens (quâ amatur amicus non sui ipsius gratiâ, sed quia nobis vel utilis vel jucundus) & *jucunda* quam maxime sectantur juvenes voluptatibus dediti; & *utilis*, quam senes lucro inhiantes: ad quam etiam hospitalem Amicitiam referunt.

Perfecta autem rara admodum est, ut vix pauca paria Amicorum reperias in sacris & prophanis: *estq; tantum inter paucos* admodum, ut duos, vel paullo plures, testante 1. *Experientiâ*. 2. *Raritate bonorum hominum*. 3. *Negotiorum singulis incumbentium diversitate*. Et quid faceres hoc amico lugente, illo gaudente?

II. *Ratione subjecti, vel est æqualitatis*, inter homines ejusdem dignitatis, ut fratres, sodales, &c. *vel inæqualitatis* seu disquiparantia, uti loquuntur, ut inter Patrem & Filium, maritum & uxorem, magistratum & subditum, &c. In hoc inæquali amicitia

citiæ genere est æqualitas secundum
proportionem Geometricam. Quo
verò major servatur in amicitia æqua-
litas Arithmetica, eò illa firmior. De
hac proportione infra in Cap. de justitia.

III. Ratione formæ seu com-
munionis, est *publica vel privata*. Pub-
lica seu politica reperitur in variis re-
rumpubl. formis, in Basilia, Aristocra-
tia, Democratia. Privata vel est
ἐπιχειρήσιμη, inter alienos temporis suc-
cessu coalescens ob similitudinem mo-
rum, ætatis, studiorum &c. Vel *φυσική*,
quæ *I. πατρική* inter parentes
& liberos. Est verò parentum in li-
beros amor intensior, quàm horum in
illos. 1. Quia parentes diutiùs a-
mant liberos. 2. Magis parentibus
constat de liberis, quàm his de illis.
3. Quia benefactoris amor major est in
beneficiarium, quam hujus in illum,
cùm beneficiarius totus quasi sit bene-
factoris: quivis autem suum quod est,
amat

amat impensius. II. γαμικὴ, per
conjugium contracta, vel primaria, ut
inter maritum & uxorem, vel secun-
daria, inter affines. III. ἀδελφικὴ,
fratrum & sororum. IV. συγ-
γενικὴ, inter sanguine junctos, cogna-
tos, patruales, consobrinos &c,

CAP. VI.

De

Odio & ira, Spe & metu,
latitia & tristi-
tia.

ODIUM est affectus amō-
vendi objectum. Oppo-
nitur amori, ex cujus explicatione id-
circo intelligitur. Differt ab *invidia*.
1. Quia hæc solius hominis est, odium
etiam brutorum. 2. Hæc est ex alterius
rebus secundis invidenti non nocenti-
bus: illud ex eo quod noxium.

Causæ

Causæ odii sunt. 1. Naturæ proprietatis non facile explicabilis, ut inter lupum & ovem. 2. Ab amore sui. 3. A re merito averfanda. 4. Ex animi offensione.

Remedia sunt, qualia contra iram.

Huc referantur contemptus, inimicitia, &c.

Contemptus est affectus ex nimia *φιλαυτῆς* ortus, quo quis alium se putat abjectiorem.

Remedia. 1. Respicienda propria vitia. 2. Scriptura passim contemptum prohibet.

Ira est affectus mistus ex sanguinis & spiritus circa cor accensione, quo ulcisci & punire libet eum, qui injuriâ læsisse videtur.

Quatenus est affectus, materia est mansuetudinis; ut habitus ex multis

tis

tis actionibus; est habitus vitiosus vel iracundia.

Dicitur *affectus mixtus*; Nam duplex adest cordis motus, ut objectum duplex: videlicet malum præsens movens tristitiam, & objectum desiderabile movens cupiditatem ulciscendi & puniendi.

Iræ species sunt. 1. Lævis animi concitatio & furor brevis. 2. Furor major ex naturæ perversitate. 3. Furor maximus vel acerbitas (ut in Nerone, Ajace, &c.) ex qua sæpè morbi graves.

Remedia. 1. Vindictam in aliud tempus differre. 2. Rebus leviculis non offendi. 3. Deo vindictam relinquere. 4. Cogitare nos ipsos sæpè labi & errare.

Spes est affectus simplex, quo dum animus bonum futurum appetit, cor se dilatat, & ad

ad illud recipiendum se quasi
præparat.

Dicitur bonum *futurum*; (Nam
gaudium est præsentis boni) quod sit
possibile, nec non arduum; nam le-
viculum facile habendum, non spera-
mus.

Metus seu timor est affe-
ctus simplex mali futuri (hoc
objectum.)

Causæ sunt: Dei ira, eorum of-
fensiones, quæ lædere possunt, morbi,
pestis, Amissio libertatis, religionis,
conjugis, opum, &c. Fulmina, terræ
motus, prodigia &c.

Effecta, 1. In animo perturbatio
cogitationum. 2. In corpore pallor,
horror, angustia, pilorum rigor.

Remedia, 1. Æstimare pericula
secundum circumstantias. 2. Præmedi-
tari pericula, ut minùs noceant. 3. Ex-
empla aliorum similia perpendere.
4. Sperare meliora, &c.

Timo-

Timori *opponuntur*: Securitas,
fiducia, & audacia. Securitas; cū
non perpendunt mali magnitudinem.
Fiducia est animi confirmatio in peri-
culis. Audacia, cū temerè ruunt ob-
jecta pellenda, vel consequenda, &c.
Ideoq; rarò cum successu.

Lætitia est affectus, quo
ob bonum præsens vel præte-
ritum (objectum est) cor dila-
tatur, & spiritus se diffundunt.
Ideò ex moderata lætitia corpus mode-
ratè calefit & humectatur, viresq; o-
mnes fiunt vegetiores, ex immoderata
sæpè mors subita.

Estq; vel honesta, vel turpis & il-
licita (pro ratione objecti) remedia ex-
igens instar amoris.

Tristitia est affectus, quo
ob malum præsens vel præteri-
tum cor coarctatur.

Species ejus sunt: *Misericordia*,
quæ est de malo alieno. *Invidia*, de
bono

bono alieno. *Angustia* vel anxietas;
cum spes non est refugii. *Acedia*, qua-
si vocem amputans præ nimia tristi-
tia.

Effecta sunt nocumenta animi
& corporis.

Remedia 1. Cogitare de condi-
tione humana adversitatibus exposita.
2. Ideoq; contemnere. 3. Aliis delecta-
ri & avocari. 4. Amicos habere com-
patientes.

CAP. VII.

De

*Definitione virtutis, itemq;
justitie universa-
lis.*

HActenus de tribus causis virtutis
prioribus. Sequitur *forma & de-
finitio virtutis* moralis evisceran-
da.

Virtus

Virtus est habitus electivus in mediocritate consistens, quoad nos definita, ratione viri prudentis.

Definitum Ciceroni à viro dicitur. Genus est *habitus*. Est enim virtus suâ formâ ali & intrinsicâ ratione habitus bonus & *electivus* vel in electione consistens, ut distingvatur ab intellectualibus virtutibus, ab habitibus corporis, ab actionibus naturalibus, coactis, fortuitis, temerariis. Ubi autem electio, ibi libertas & consultatio, quæ in voluntate sedem habent. *Voluntas ergo virtutis est subjectum vel materia in qua.*

Mediocritas formam virtutis optissimum constituit. Virtus enim in medio consistit inter excessum & defectum ceu vitia, v. gr. fortitudo inter audaciam & timiditatem; liberalitas inter profusionem & avaritiam.

Mediocritatem consequendi tria *præcepta* dat Aristoteles. I. Cavendum &

&

& magis recedendum ab eo extremo quod medio magis adversatur, & declinandum ad id, quod medio est propinquius. 2. A vitis ad quæ naturâ sumus proniores magis abstinendum, & in contraria nitendum. 3. In omni actione cavenda est voluptas, rationi scilicet inimica.

Dicitur præterea in definitione, quoad nos, sicut vir prudens eam definit. Observandum enim in virtute medium personæ, rationis vel Geometricum accommodatum cujusq; personæ pro ratione circumstantiarum, loci, temporis, &c. quæ cum variant in actionibus, non nisi vir prudens deprehendet medium longo usu doctus, quid singulis personis & circumstantiis conveniat.

Iustitia universalis tantum differt a virtute morali, quod hæc refertur magis ad habentem, & dicatur ut est merus habitus voluntatem vel appetitum in habente perficiens; illa magis

gis

gis ad alios se extendat, & ad bonum publicum conferat, & non tantum privatam sit habentis bonum.

Est autem iustitia universalis, quâ quis iuste se habet circa bonum commune & publicum, & omnibus legibus obedientiam præstat, ut ex earum præscripto omnes alias virtutes colat.

Aristoteli etiam legalis dicitur (quia leges eam præcipue intendunt) perfecta, optima, pulcherrima, latè patentissima (quia reliquas virtutes sub se complectitur) virum optimum efficiens &c.

Objectum est jus vel iustum, vel omnes virtutum actiones, quæ quatenus legibus mandantur, dicuntur potius iustæ, quàm fortes, liberales &c.

Oppositum est iniustitia universalis, cum non præstatur legibus obedientia, unde turbatur humana societas,

tas, & adversantur justitiæ universali
omnium virtutum moralium extre-
ma, quatenus faciunt ad bonum publi-
cum aliquo modo minuendum. Un-
de justitia universalis potest esse in uno
aliquo subjecto, cum bonum bono
non contrarietur. At injustitia uni-
versalis non potest simul & semel uni
subjecto inesse, cum multiplex sit mo-
rale vitium, & unum alteri contrarium,
ut Audacia & timiditas.

CAP. VIII;

De

Divisione virtutis mo- ralis.

Non esse unicam tantum virtutem
(unitate specificâ) sed plures, pa-
tet contra Stoicos. 1. Quia qui-
dam magis ad unam quam aliam vir-
tutem inclinant. 2. Aliæ ad aliam ani-
mi facultatem referuntur. 3. Distin-
ctos

Etos affectus moderantur, vel ad mediocritatem reducunt. 4. Differunt externis objectis, terrificis, voluptatibus, honoribus &c.

Cicero in officiis quatuor cardinales & primarias virtutes recenset; Prudentiam, iustitiam, fortitudinem, & temperantiam. Sed miscet virtutem intellectualem cum moralibus.

Moralis autem virtus commodè dividi potest secundum facultates irascibilem & concupiscibilem. In concupiscibili versatur virtus vel circa voluptates corporis, quas moderatur temperantia, vel voluptatum instrumenta. Instrumenta illa sunt divitiæ & honores. Circa divitias acquirendas versatur iustitia suum cuiq; tribuens; circa erogandas mediocres Liberalitas, magnas Magnificencia. Circa honores mediocres versatur Modestia, circa magnos Magnanimitas. In irascibili quæ continentur virtutes, versantur circa iocosa vel seria. In seriis molestis timorem
cohi-

cohibet *fortitudo*. iram *Mansuetudo*.
In feriis jucundis peragendis præest
humilitas seu comitas, referendis *veritas*
præest. In jocosis mediocritatem
servare jubet *Urbanitas*.

In his justitia est utilissima &
præstantissima, quippe absq; qua nulla
domus, civitas aut gens conservari pot-
est, & ad quam aliæ virtutes videntur
quodammodo posse referri. Postremæ
verò 4. dicuntur *Homilicæ*, quia plu-
rimùm conferunt ad civilem conversa-
tionem, quæ consistit in dictis & factis,
& animos hominum conjungunt. Et
licet reliquæ virtutes interna magis
respiciant, & actiones graviores ma-
gisq; reales, adeoque sint eminentio-
res; tamen non ideo negandum has
postremas esse virtutes. Cum 1. Par-
ticipent de definitione virtutis. 2. Ver-
sentur inter duo extrema. 3. Pro-
fluant ex voluntate, consultatione, præ-
electione &c.

CAP.

CAP. IX.

De

Gradibus virtutum moralium, vel de perfectione & imperfectione earundem.

IN uno subjecto tres sunt virtutum moralium gradus & respectus. 1. Est incipientium vel in gradu continentia, quando affectus pravi & cupiditates inordinatae, rectae rationis imperio subjiciuntur invitè. 2. Proficientium vel in gradu temperantia; quando magis repressae sunt & pacatae passiones, nec ita vehementes. 3. Perfectorum & heroum, cum ita cohibentur affectus, ut vix aut rarissime se rationi opponant. Et haec sunt tria illa, quae in moribus expetenda docet Aristoteles. Scilicet: virtus imperfecta seu incipiens, virtus moralis, & virtus heroica, quae virtutum est perfectio.

Tria

Tria verò ècontra fugienda mo-
net idem: Incontinentiam, vitium
morale, & feritatem seu immanitatem.

Virtutem, prout medio se habet
modo, hucusq; in genere consideravi-
mus; superest ut pariter in genere eam
consideremus, secundum imperfectio-
nem & perfectionem. Primò ergo
accedamus semivirtutes dictas, seu vir-
tutes imperfectas.

*Virtus moralis imperfecta est vita
vel dispositio ad ipsam virtutem perfe-
ctam.* Vel: Est habitus electivus im-
perfectus, appetitum reluctantem &
indomitam rationi subjiciens. Differt
ergo à perfectà virtute, non specie, sed
gradu, ut dispositio ab habitu.

*Hujus dua species Philosopho:
Continentia & Tolerantia.* Illa circa
voluptatem, hæc circa dolorem versa-
tur, sed omnis generis sensuum, non
tantum circa gustus & tactus, ut tem-
perantia.

Deinde illa concupiscibilem ap-
C peti-

petitum dirigit, hæc irascibilem; ut
ideo ad hæc duo quasi summa capita,
reliquæ imperfectæ virtutis species
(quæ tot sunt quot perfectæ) nomini-
bus propriis & convenientibus caren-
tes, referri queant.

*Virtus heroica est eminentia &
splendor virtutum moralium.* (præcipuè;
& in his fortitudinis & magnanimita-
tis, quarum splendor vulgi oculos ma-
gis percellit; interim & in intellectua-
libus virtutibus excellentes, heroës
sunt; & in reliquis moralibus) earum
præcipuè, quæ majori cum difficultate
conjunctæ sunt, quæque divinum ali-
quem afflatum exposcere videntur,
præter reliquas efficientes virtutum
moralium, in quibus convenit heroi-
ca cum moralibus, uti & genere, sub-
jecto, objecto &c.

Differt enim à moralibus tan-
tùm secundùm magis & minus, vel
perfectionem & imperfectionem, id
est, diversos gradus.

Hinc

Hinc tot sunt species heroicæ,
quot sunt moralium virtutum; cum
in qualibet virtute reperiat splendor
& eminentia. Datur enim fortitudo
heroica, temperantia heroica &c.

Et cum nulli sit præclusa virtus,
in foeminis utiq; etiã esse potest vir-
tus heroica, quæ apparuit in Rachab,
Debora, Jael, & Judith, atq; inter pro-
phanas in Semiramide & Margareta
Danorum olim regina, quæ regem
Sveciæ in bello captivum duxit.

*Heroës ergo sunt viri illustres per
excellentem virtutem supra humanam
conditionem collocatam, per quam o-
lim cœpit nobilitas* Nobilitas enim
cum virtute heroica coincidit. Et hæc
est propria & Philosophica nobilitatis
acceptio, cum impetratur Artis vel
Martis beneficio. Alioquin impro-
priè, abusivè & populariter sumitur,
i. Pro ea, quæ in divitiis & bonis for-
tunæ reponitur: quæ tamen nobili-
tatem illustrare & ornare, non verò

dare possunt, cum sint bona mobilia,
mutabilia & inconstantia. 2. Pro ea,
quæ in generis & prosapia splendore
collocatur, estq; naturalis & congeni-
ta. At hoc bonum est non proprium,
sed alienum: nec rarò ex illustri stirpe
prognati degenerant: Unde illud:
Heroum filii-noxæ. Et vice versâ ex
vilissima & obscurissima familia multi
præclari ac nobiles orti.

CAP. X.

De

Oppositis virtutis moralis & Heroicæ.

Contrariorum eadem est scientia,
teste Aristotele. Quare in Ethicis
non tantùm de virtutibus agendum,
sed etiam de vitiis & extremis.
Et nunc de his in genere agemus, ut
hactenus de iis genericè diximus. Nec
non de heroicæ virtutis oppositis. Se-
mivir-

in virtutum opposita cum specialia
sint; juxta species Semivirtutum, de
iis in parte propria tractandum.

Vitium est excessus vel de-
fectus virtutis in medio consi-
stentis inter hæc duo. Ut libe-
ralitas medium est vel virtus, avaritia
defectus, profusio excessus.

Vitij vel mali moralis *cause*,
Theologicè respondendo, sunt Diabo-
lus & perversa hominis voluntas. Phi-
losophicè; defectus rationis & nimius
amor sensuum, eorumq; , quæ sensi-
bus sunt grata, qui rationem obfuscant
& appetitui subicit. Nam si appeti-
tum respiciamus, homo magis pronus
est ad vitia, quippe sensibus gratiora.
Si rationem, magis ad virtutes (non
spirituales, sed morales) ut enim se ha-
bet intellectus ad scientiam: sic volun-
tas ad virtutem. At omnes naturâ de-
sideramus scire.

Malum ergo morale cum virtu-

C 3

ti

ti bellum indixerit, *nequaquam est faciendum, ut eveniat bonum.* (bonum enim ex malo præcedente ortum, bonum esse definit.) At malum aliquod Physicum & leve (ut corporis morbum vel foeditatem) facere licet, ut eveniat præstantius bonum. Ut si quis cum Zopyro faciem vulneret, & ad hostes fugiens, quasi à suis læsus, eorum consilia in patriæ gratiam exploret.

Heroicæ virtuti *opponitur in defectu ignavia & ineptitudo ad omnem virtutis impetum.* In excessu *feritas* seu bestialitas, quæ ex magnitudine vitii vel eminentia vitiosi habitus oritur. Est enim vitium summum omnium rationis usum excludens, hominemq; infra humanam conditionem deprimens, & quasi in ferinam transfrens.

Differt à vitio tantum secundum

dum magis & minus, & tot species ha-
bit, quot sunt vitia moralibus virtuti-
bus opposita. Ut alia sit feritas op-
posita fortitudini, qualis in Nerone,
alia libertati, temperantiæ, &c. O-
mnes tamen ad tres principales for-
mas referuntur: Prophanitatem, im-
manitatem, & tyrannicam impieta-
tem. Hæc pietatem erga patriam per-
vertit: Illa charitate erga proximum
hominem exuit: ista à Deo & divinis
avocat.

PARTIS SPECIALIS

CAP. I.

De

*Justitia in genere, & de dis-
tributiva in spe-
cie.*

PRæmittitur hæc tanquam mora-
lium virtutum Regina, cum alàs.

C 4

ordo

ordo sit arbitrarius, nec referat, quo
quæq; loco tradatur; cum omnes sint
virtutis species.

Est autem iustitia virtus
moralis, quâ homines apti sunt
ad agendum ea, quæ iusta sunt,
eademq; etiam agunt & vo-
lunt. **VEL:** est virtus uni-
cuique suum tribuens, alienum
non vendicans, utilitatem propriam
negligens, ut communem æquitatem
custodiat.

Definitum dicitur à jure, et
eius suo, quod sit juris status, vel quod
in ea jus sistatur. Jus vero à jubendo
dicitur, quasi jussum. Differentia
primæ definitionis insinuat. 1. Facul-
tatem iusta agendi. 2. Actionem.
Nam virtutis laus omnis in actione
consistit, ut ait Cic. 3. Voluntatem,
ex qua proficiscatur, non ex affectu
aut perturbatione. Unde **J**Ctis defini-
tur

tur justitia constans & perpetua voluntas suum cuiq; jus tribuendi.

Objectum est *ius* vel justum & rectum. *Oppositum* est *injustitia*, quo nomine continentur duo vitia: nimium vel parum tribuere sibi aut alteri.

Dividitur justitia in *universalem* & *particularem*.

De universali dictum parte communi Cap. 7.

Particularis, quæ & moralis dicitur, est virtus in rerum externarum distributione & commutatione sita.

Objectum sunt bona externa & fortunæ, ut opes & honores. Circa hos præcipuè versatur distributiva: magis circa eas commutativa.

Dividitur enim *particularis* in *distributivam* & *commutativam*.

Distributiva est justitia particularis præmia & poenas justo modo distribuens. Vel:

C 5

est

est, quæ in distributione bonorum & malorum externorum proportionem servat Geometricam, id est, rationem habet dignitatis personarum & æqualitatis rerum, ut unicuiq; pro merito suum tribuatur. Quod stabile est fundamentum Reipubl.

Oppositum est injustitia illa, quæ præmia & pœnæ non justo distribuuntur modo. *Excessus* dici potest tyrannicæ pœnas nimis exasperans. *Defectus* Socordia, neq; dignis præmia distribuens, neq; delinquentibus pœnam.

Objectum sunt 1. Personæ, v. gr. publicis plus tribuendum. 2. Bona & mala externa, id est, præmia & pœnæ, ut honores, dignitates, officia, pecuniæ; labores, castigationes, supplicia &c.

Hæc distributiva *alia* est remunerativa, quæ præmia; *alia* punitiva, quæ pœnas justè distribuit.

In hac justitiæ specie servatur proportio Geometrica. Hæc sicut in Mathe.

Mathematicis neglecta æqualitate differentiarum servat æqualitatem proportionis: ita in Ethicis non spectat nude & absolute rerum æqualitatem, sed cum discrimine circumstantiarum atq; personarum, quibus aliquid tribuendum, & rerum tribuendarum respectu. Servat enim æqualitatem non rei ad rem (ut commutativa, quæ servat Arithmeticam proportionem secundum æqualem quantitatis excessum, ut tantum quis reponat, quantum accepit, absq; discrimine status & dignitatis in personis) sed rei ad personam, v. gr. in bello duci plus dandum quam militi &c.

Ad pœnam refertur à nonnullis *ius rationis, quod est simplex vel proportionale*. Illud Pythagoricum est, quando simpliciter tale vel idem redditur, quale acceptum: quod in nulla specie particularis justitiæ locum habet. Proportionale vel analogicum est compensatio bonorum & malorum
facta

facta proportionaliter. Bonorum
dicitur *gratitudo*; malorum *vindicta*.
Et hæc lex talionis in Repub. est neces-
saria.

CAP. II.

De

*Justitia commutativa, ubi
simul de furto &
usura.*

COMMUTATIVA est justitia
particularis, quæ in con-
tractibus & rerum permuta-
tione proportionem servat A-
rithmeticam, id est, posthabito
personarum respectu, rei servat æqua-
litatem, ut suum unicuiq; tribuatur, &
neutra pars defraudetur. Unde Cor-
rectiva etiam Aristoteli dicitur, quia o-
mnem inæqualitatem corrigit, reposi-
tâ personarum dignitate, v. gr. nobili,
consu-

consuli, & rustico licet inæqualis honor tribuatur ratione justitiæ distributivæ, non tamen in emendo vel vendendo aliquid minori pretio datur huic magis quàm illi.

Differt ergo à distributiva. 1. Proportione, uti dictum. 2. Subiecto vel personis, quæ in distributiva sunt publicæ, hinc privatæ.

Oppositum est injustitia, quâ vel justo minus pro rebus solvitur, vel iniquum pretium rebus imponitur. Item si merces sint corruptæ, iniquæ mensuræ, pondera &c.

Medium & mensura, per quam exercetur justitia commutativa est 1. *Ex natura*, ut est annona publica & non corrupta. Hinc occasio exercendæ mercaturæ, cum non omnis ferat omnia tellus, adeo ut mercatura sit ex jure naturæ orta, & jure omnium gentium confirmata. 2. *Ex instituto* hominum, & est *nummum*, quo medium generalius & commodius nullum, cum

cum non quivis quavis annona indi-
geat.

Objectum sunt contractus, ut 1. Emtio & venditio, ubi notandum, teneri venditores vitia occulta rei vendendæ significare, ne defraudetur proximus, & ut merx pretio æquetur, quod requirit justitia commutativa. 2. Nudus usus. 3. Usus fructus, ubi plus est commodi. 4. Commodatum, ubi restituitur commodatum in specie, vel idem numero & qualitate. 5. Mutuum: ubi restituitur non idem numero, sed simile specie, & valore. 6. Locatio & conductio. 7. Depositum vel actio deponendi, ubi rem ad custodiendum traditam repetit deponens quando vult. 8. Pignus vel pignoris acceptio. 9. Sponsio seu fidejussio. 10. Promissio simplex absque antecedente petitione promissionis. 11. Stipulatio, quæ fit præcedente petitione. 12. Transactio, vel concordia circa rem litigiosam. De quibus ubiq;
Jcti. Con.

Contractus autem & mercaturæ Christianis licitæ sunt & necessariae ad politicæ societatis conservationem. Licitæ: quia commendantur in scriptura pondus integrum, mercatura, &c. & illos probant exempla sanctorum in utroque testamento: Imo in Mose certa præcepta contractuum politicorum sunt præscripta.

Excessus est nimium lucrum: iustum enim concessum est.

Defectus est damnum. Sub damno & lucro continentur furtum & usura.

Furtum est contrectatio & ablatio fraudulenta rei alienæ, invito domino, lucri gratia.

Definitum à furvo seu atro dictum; eò quod nocte atrâ potissimum committatur.

Genus actionem externam requirit. Theologicè autem furtum etiam

iam est, quod in animo concipitur. Per rem alienam intellige rei 1. Substantiam. 2. Qualitatem, ut si detur vetus pro novo, dimidium pro integro. 3. Quantitatem, ut si est falsitas in numero, pondere, mensura &c. 4. Commoditatem; si res non datur suo tempore & loco.

Finis est turpe & *injustum lucrum*, cujus causâ, qui assentiuntur, operam & consilium &c. dant furibus, his annumerantur.

Dividitur 1. In *manifestum* & *occultum*. 2. In *diurnum* & *nocturnum*. Et hoc deterius. 3. Aliud est rei *animatae*, aliud *inanimatae*. Illud vel est *plagium*, & est hominum; vel *abigatio* & est armentorum abductio. Hoc vel est *sacrilegium* spectantium ad cultum divinum; vel *furtum simplex*, rerum simplicium & inanimatarum.

Pæna furti ratione delicti variant. In variis nationibus est *suspensio*, ex jure ubiq; recepto. Lex enim *Mosaicæ*

saica licet eam poenam non decernat,
crescentibus tamen delictis creverunt
poenae. Unde & Salomonis tempore
asperior poena erat furti, quam secun-
dum legem Mosaicam.

Et licet per benignam juris in-
terpretationem & misericordiam à
poena aliquando ordinaria liberentur,
qui urgente summa fame & necessita-
tis tempore furati sunt; tamen hoc
furtum nequaquam licitum est; fame
n. potius moriendum pauperi quam
furandum. Interim panem ei dene-
gans homicida est, juxta illud: si non
pavisti, occidisti.

Usura est id, quod alteri
solvitur propter pecuniae de-
bitae vel rei concessae usum.
Estque triplex: Lucratoria, pu-
nitoria, compensatoria.

Lucratoria illicita est & furto
deterior, cum ob mutationis officium
pretium illegitimum exigitur. Dici-
tur

tur foenus quasi funus, vel vivi hominis sepultura & cruciatus.

Punitoria est, quæ tanquam multa debitori irrogatur ob moram solvendi.

Compensatoria est, cum pro pecuniæ usu justum pretium gratitudinis loco retribuitur, habitâ ratione æquitatis & conscientiæ. Hac in quibusdam casibus est licita. Ut 1. cum diviti mutuo dederis ad exercendas negotiationes, agros, ædes &c. comparandas; ne ipsi sit commodum, tibi damnum. 2. Cum pauper pauperi dat mutuo, non ex abundantia, sed merito ab accipiente indemnus præstetur. Nam ita quis alteri proderit; ne sibi ipsi obsit. Caritas enim incipit à seipsa. Licitam verò aliquam esse usuram probatur & ex sacris Matth. 25. & jure civili quod eam decernit. Illicita autem est compensatoria, si dives mutuo dederit pauperi egenti & non inde lucranti.

Ab hac passim
Scri

Scriptura abhorret & Christiana cha-
ritas.

CAP. III.

De

Jure & injuria

JUS est, quod recta ratio in
Jusu mutuae societatis praescri-
bit.

Dividitur Aristoteli in *civile* seu
simpliciter dictum, & *domesticum* seu
secundum similitudinem dictum.

Jurisconsulti dividunt in *natu-
rale*, quod natura docuit omnia ani-
malia, ut seipsum defendere, liberos
amare &c. *Gentium*, quod ratio o-
mnes gentes docuit (& hoc idem est
cum jure naturali Aristotelico) ut De-
um esse colendum, patriam defenden-
dam &c. Et *civile* quod quisque po-
pulus sibi constituit scriptum vel non
scriptum, publicum vel privatum.

Civi-

Civile (quod Aristoteli etiam sub se continet naturale) vel est *naturale* vel *legitimum* seu *legale*, quod iureconsultis tantum civile.

Naturale est quod apud omnes homines rectæ rationis beneficio utentes eandem vim habet, non ex hominum opinione aut instituto. Dicitur rectæ rationis. Nam hac neglectâ non defuerunt scelerati populi, bestiales & quasi furiosi, qui à jure recesserunt naturali: ut apud Indos filii parentes senio confectos fustibus interficiebant.

Efficiens legis naturæ sunt notitiæ principiorum practiceorum & inde exstructarum conclusionum, quas Deus animis hominum ab initio impressit. Unde hoc jus in Scriptura dicitur jus Dei, veritas & patefactio Dei, opus legis inscriptum in cordibus in ipsa creatione.

Principia sunt axiomata per se nota

nota & indemonstrabilia, naturâ no-
bis insita, & legum specialiorum semi-
na: ut turpe est fugiendum, parentes
honorandi, pactum servandum, quod
tibi non vis fieri, alteri ne feceris, suum
cuiq; tribuendum, veritas colenda &c.

Conclusiones ex his ratione rectâ
colligendæ sunt variæ, ut ex principio:
justitia est colenda, concluditur; Er-
go non furandum, non occidendum
&c. Ex principio: æqualitas est ser-
vanda, concludis: Ergo pœna delicto
debet respondere.

Juris naturalis *species* Ciceroni
sunt 1. Religio, quæ Deo debetur.
2. Pietas, quæ patriæ, parentibus, co-
gnatis, &c. 3. Gratia, benemeritis.
4. Vindicatio, injuriosis. 5. Observan-
tia, superioribus autoritate &c. 6. Ve-
ritas, omnibus.

Jus legale vel civile specialiter &
Jctis dictum, est, quod ex hominum in-
stituto autoritatem habet, omnes, quibus
fertur, obligans. Hoc apud omnes non
est

est idem, sed mutari potest, imò abrogari. Sancitum vel ex jure naturæ, vel ratione aliqua probabili, vel aliqua circumstantia ad salutem civium &c.

Finis est non tantùm honestas, ut in lege naturæ; sed etiam utilitas.

Adjunctum est *equitas vel correctio*, quando jus ipsum ab generalitate videtur deficere, vel benigna juris interpretatio à judice prudenti. *Æquitatis extrema* sunt. 1. Malitiosa juris interpretatio, *Jctis calumnia*, cum legis verba in sensum detorquentur alienum à mente legislatoris. 2. *Strictum & summum jus*, cum leges severe sine mitigatione (licet hanc circumstantia aliqua postulet) retinentur absque prudentia, id est, absq; examine circumstantiarum, loci, temporis, personarum, mentis legislatoris, &c. Et in hac significatione summi juris (non de statu juris perfecto & excellentissimo) verum est illud: *summum jus, summa injuria.*

Jus

Jus legale vel est non scriptum:
approbatum longo consensu uten-
tium, & ita imitatur legem; vel *scri-*
ptum: ut lex, plebiscitum, senatus con-
sultum, principum placitum seu con-
stitutio, prætorum edictum, respon-
sa prudentum, recessus &c. de qui-
bus Jctus. Utrumq; vel est publicum
pro pluribus; vel privatum pro qua-
libet civitate vel universitate &c. Et di-
citur jus municipale, statutum &c.

Jus domesticum est, quod colitur
inter unius domus membra; ut matri-
moniale seu *uxorium*, inter maritum
& uxorem: *Herile* seu dominativum,
inter Dominum & servum. *Pater-*
num inter parentes & liberos &c.

Injuria opponitur juri, cujus est
violatio. Estq; vel voluntaria vel invita.
Illa propriè est injuria, cum invito præ-
ter meritum infertur damnum à scien-
te & volente. Dicitur invito, nam *vo-*
lenti non fit injuria, vel volens non pa-
titur injustum, modo habeat volun-
tatem

tatem integram, absolutam, liberam & expressam. At patitur nolens injustè, qui habet voluntatem 1. tacitam, non expressam, v. gr. qui volens patitur damnum leve ab inimico, ut magis ei noceat. 2. Non integram, ut in martyribus. 3. Conditionalem, ut pauper egens dat diviti injustam usuram. 4. Ligatam, ut infirmus noxia petens, si à quodam facile concessa habeat. Hæc vel est venialis, quam homo committit per ignorantiam, vel non venialis, quam committit ignoranter. Confer cap. 3. Ethic. General. Voluntaria est 1. Ex malitia & certo animi proposito. 2. Ex animi affectu & perturbatione: & hæc levior est.

CAP. IV.

De Temperantia.

Temperantiæ vox hîc non generaliter capitur pro quavis virtute, sed

sed morali, servante in gula & venere
mediocritatem.

*Est enim temperantia virtus mora-
li in appetendi vel fugiendi corporu vo-
luptatibus, qua gustu & tactu percipiun-
tur, & arcendi doloribus, qui ex rei ju-
cunde privatione animo concipi possunt.*

Habebit itaq; vir temperans in
expetendis & perfruendis voluptati-
bus rationem honestatis, quantitatis,
valetudinis, existimationis, loci, tem-
poris, sumtuum &c. Et cum tempe-
rantia sit virtus, non erit temperans,
qui à rebus nonnullis abstinet, vel na-
turâ, vel morbo, vel voto. Coactio e-
nim in virtutibus non habet locum.

*Effecta temperantiæ, in corpore
sunt sanitas & pulchritudo; contra,
intemperantia variarum ægritudinum
causa est, & medicorum nutrix. In
animo, conservatio ingenii, judicii,
memoriæ, alacritas ad exercendas vir-
tutes.*

D

Ex-

Excessus est intemperantia, vitium frequentissimum.

Defectus, (qui rarissimus) est stupiditas, omnes spernens etiam necessarias & honestas voluptates: ut in Origene, qui ad vitandam venerem se ipsum castravit; & in Diogene, qui omnes mulieres de arboribus suspensas optavit.

Objectum externum Philosopho sunt voluptates (corporis, non omnes, sed tantum gustus & tactus; & hujus praesertim) & dolores [ex accidenti, nam fortitudo per se circa dolores versatur] quatenus ex voluptatum nimio desiderio vel privatione oriuntur.

Species duae sunt: *Frugalitas* & *castitas*.

Frugalitas est temperantia in gula moderanda, qua cibi & potus tanta portione utimur, quantum natura ad sui conservationem postulat.

Ratione duplicis hujus objecti, cibi & potus, duplex est frugalitas:

abst.

abſtinentia, quæ in cibo, & *ſobrietas*,
quæ in potu. Habeatur autem ratio
cujusq; naturæ. Non enim omnibus
æquè calor fortis eſt; nec æqualiter o-
mnes laborant: quare unus altero co-
pioſiori victu uti poteſt, illæſa frugali-
tate.

Exceſſus eſt *Luxuria* in cibo &
potu, corpus ejusq; vires proſternens,
uti & animi: qualis cœna Antonii &
Cleopatræ.

Deſectus ſunt *ſordes* tales, cum
quis corpori neceſſarium alimentum
denegat.

Abſtinentia & *frugalitas* in cibo
capiendo modum ſervans naturæ & re-
ctæ rationi congruum.

Deſectus eſt nimia corporis mace-
ratio vitium rarum.

Exceſſus frequens eſt voracitas &
edacitas, conſiſtens 1. In nimia quanti-
tate. 2. Feſtinatione, iſtar canum.
3. Intempeſtiva comeltione, non ur-
gente fame. 4. In electione ſvavium

D 2,

præ

præ salubribus. 5. Cum quis delicia-
tiora in patina meditatur & evolvit.

Remedia contra voracitatem sunt

1. Cogitare nutriendam etiam esse ani-
mam. 2. Voracitatem esse bestia-
rum. 3. Non abutendum divinâ libe-
ralitate. 4. Gustus delectationes esse
breves. 5. Prius resistendum hostibus,
qui in nobis sunt, quam externis. 6.
Voracitatem esse matrem morborum
& mortis præmaturæ.

*Sobrietas est frugalitas in mode-
rato potus usu.* Vult hæc virtus 1. Ne
nimium bibamus. 2. Ne nimium se-
ctemur svavitatem potus etiam in mo-
dico potu.

Extremum in defectu nomine
caret: dici tamen potest nimia aver-
sio potus requisiti; quod vitium ad-
modum rarum. Non enim pro vitio
reputandum, quod aliqui nihil planè
biberint, vel ex peculiari natura, vel
morbo, vel coactione, vel consuetudi-
ne longa, &c.

Extre-

Extremum vitium in excessu est
Ebrietas vel intemperantia in potu, vir-
tus hodie, proh dolor, potiùs, quàm vi-
tium helluonibus.

Causa sunt prava voluntas, con-
suetudo perversa &c.

Effecta sunt nocumenta varia
corporis & animæ: morbi infiniti, &
mors sæpè repentina.

Remedia Ethica, præter ea, quæ
voracitatis, sunt 1. Considerentur in-
commoda & effecta ebrietatis. 2. Co-
gitandum vinum ad ebrietatem sum-
tum hominis esse venenum. 3. Con-
templentur ebrii in speculo faciem su-
ribundam. 4. Perpendendum Ethni-
cos etiam potuisse hoc vitium detestari
& bestiis adscribere.

Castitas est Temperantia
in moderanda venere licita, &
fugienda illicita.

Objectum est venus, quo nomi-
ne intellige non tantùm actum vene-

D 3

reum,

reum, sed etiam voluptatem in amplexu, osculis, colloquiis, gestu corporis, vultus, oculorum, manuum, pedum, &c. Et tum hæc virtus in specie dicitur *Pudicitia*. In venere licita vult castitas, ut fiat illæsa valetudine, in loco, tempore &c. Illicitam planè damnat.

Ratione personarum consideratur castitas, & requiritur 1. In omni ætatis statusq; hominibus. 2. In juvenibus, puellis & omnibus non nuptis virginitas. 3. In cōjugandis requiritur reverentia in cognatum sanguinem, ne copuletur sanguine aut affinitate vicinior quam par est. 4. In conjugibus fides conjugalis, ne aliis adhæreant, neve se invicem deserant extra casum adulterii.

Extremum in *defectu* est affectata omnis veneris detestatio, ut in Diogene, Origene, &c.

Excessus est *libido*, ad quam referuntur. 1. Omnis frivola seminis profusio. 2. *Scottatio*. 3. *Stuprum*. 4. *Adulterium*.

dulterium, tam simplex quàm compo-
situm. 5. Incestus. 6. Sodomia. 7. Be-
stialitas.

Effecta. Libidinem omnem con-
sequuntur: ignominia, peenæ variæ,
morbi, mors repentina, nonnunquam
& ni resipiscant, mors æterna: nam
scortatores & adulteri non posside-
bunt regnum Dei.

Sunt, qui huc *choreas* referunt,
tanquam libidinis irritamentum. Sed
distinctione opus. *Aliæ* enim saltatio-
nes sunt *sacræ* & religiosæ, quæ in ho-
norem Dei fiebant, ut à Davide, Judi-
tha &c. *Aliæ*, *convivales*, nostro tem-
pore plerumq; conviviorum appendi-
ces, suntq; vel *honestæ* & Christianis li-
citæ, vel *inhonestæ*. *Inhonestæ* sunt le-
ves, & impudicæ, quæ fiunt à perso-
nis scurrilibus & impuris, in locis in-
honestis, aut tempore inconvenienti.
Hæ merito damnantur. Nam 1. sunt
reliquiæ Ethnicismi. 2. Levitatis notæ
& irritamenta libidinis. 3. Malorum

fontes, ut sunt supra, cædes &c. 4. Ethnicis etiam invisæ nonnullis & punitæ; multò magis Christianis.

Honestæ fiunt à personis honestis & verecundis, in loco honesto (præsertim publico, in præsentia honestorum) tempore convenienti, non aliis laboribus præsertim sacris destinato; modo decenti, non impudicis circumgyrationibus & strepitu furioso.

Hæ non simpliciter illicitæ. Nam
1. Scriptura meminit saltationum Eccl. 3. quas tamen nusquam prohibet,
2. Sanitati profunt, dum & animus recitatur, & corpus quietis nimie atq; computationum liberatum motu mediocri quasi vivificatur. 3. Splendor comitatus in moderatis apparet Chorois, ut habet Casus. 4. Quædam honoris gratia ducuntur, ut dicebat Imperator Frider. II.

Ab honestis ergo honestè fieri possunt. Impiis autem & impuris nihil est purum.

CAP.

CAP. V.

De Fortitudine.

Fortitudo est virtus moralis servans mediocritatem circa timorem & confidentiam in iis, quæ terribilia sunt, publicæ utilitatis & honestatis causa.

Definitum à ferendo dictum (pericula videlicet & labores) non hinc supernaturalem & cœlestem denotat fortitudinem, ad tyrannidem quamvis perferendam, ut fuit in Mose contra Pharaonem, in Johanne contra Herodem, in Apostolis & Martyribus plurimis, qui fortiores quam qui in bello pro patria occumbunt; nec naturalem illam, qualis in leonibus, equis &c. sed moralem, ut habet Genus.

Objectum internum est metus & confidentia.

Externum est generale vel speciale. *Generale* sunt terribilia seu for-

midabili, mala & adversa, quæ præter meritum & culpam accidunt nostram, ut paupertas, captivitas, exilium, amicorum penuria, vulnera, morbus &c. quæ tamen metuenda, si ob culpam nostram contingant. Alia verò mala sunt, quæ ab omnibus metuenda, ut omne scelus & sceleris pœna &c.

Mala verò, quæ corpus & vitam petunt, sunt majoris fortitudinis: quoad reliqua difficilius est secundas res moderatè ferre. Sic mala & pericula subitanea fortioris est animo magno perferre, quàm pravisa.

Speciale est *mors* (*praesertim bellica pro patria & publicæ utilitatis gratia*) quæ homini, non ut Christiano, sed ut corpori animato conservationem expetenti maximè est terribilis. Et præterea 1. difficillima ob certamen. 2. Pulcherrima ob decorum. 3. Celebratissima propter famam. 4. Honestissima propter causam, videlicet defensionem patriæ, religionis, libertatis, paren-

parentum, liberorum &c. Est ergo mors viro forti delectabilis respectu causæ, subjecti & finis; tristis autem & dolorifica consideratione officiorum virtutis, quibus privabitur, ut ampliùs patriæ carissimæ inservire nequeat.

Bellum porro Christiani licitum esse justis causis positis, & vim vi repellere, patet. 1. Natura feris, & mos gentibus dicat injuriam illatam propulsare. 2. Licet defendere patriam, amicos &c. 3. Bellum continet multos mala meditates in officio & intra limites. 4. Publica vindicta seu bellum justum in scripturis passim à Deo præcipitur: imo bellandi præcepta à Deo ibidem traduntur. 5. Et sanctorum plurimi bella gesserunt.

Duellum autem neq; gladiatoribus concedendum; neq; in bello tutò committitur eo fine, ut uno vincente universa firma sit victoria. Licet enim in sacris exempla prostant & apud Romanos,

manos, & olim apud nostrates Danos,
teste Saxone; hodie tamen mos ille
merito deserendus: quo in usu sunt
sclopeta & bombardæ; ut vir fortissi-
mus jam à cacula aliquo occidi queat.
Et quid est totum aliquod imperium
unius virtuti & fortunæ committere?

Fini in definitione ponitur *Honestum & publica utilitas*: His de cau-
sis ferenda pericula, non gloriolæ aut
lucelli. Unde negat rectè Philosophus
fortes dicendos, qui lucri gratia mili-
tant. Interim militum mercenario-
rum opera est utilis, & licitum etiam
militare ei, qui non subiectus est ma-
gistratui belligeranti, cum exempla
passim in scriptura habeantur.

Officia viri fortis sunt: imper-
territito animo esse in maximis malis,
omnia peragere cum consilio, non te-
merè, cupiditate, ira &c. Expectare
hostem, aggredi periculum cum pru-
dentia, sustinere aciem, adversarium
fugare; & (quod tamen minùs forti
compe-

competit) fugere, si recta ratio jubet,
& praesens vitae periculum. Si enim
damnum accederet Reipubl. ex tua
morte; vitam salvabis: nam ita qui
fugit, ad pugnas ille redire potest. At si
damnum ex fuga; praestabit mori.

Excessus est duplex. 1. Insana omnis
metus vacuitas; ut qui non me-
tuit fulmina, tonitrua, terrae motus,
prodigia &c. In quibus non relinqui-
tur fortitudini locus. 2. *Audacia* vel
praecipua animi impetus in pericula sine
ratione, qualis in arrogantibus, qui,
quum imminere pericula, timidi sunt,
& Martem in fugacibus habent pedi-
bus. Est tamen *Audacia timiditate po-
stior*. Nam 1. Haec Reipubl. magis no-
cet, quippe quae nihil audet pro patria
aggredi, dum interim audaces fortuna
juvat, timidosq; repellit. 2. *Audacia*
facilius corrigi potest: Estq; fortitu-
dini vicinior: audax enim omnia ad-
ire jubet pericula, timidus nulla, fortis
quaedam.

Defe-

Defectus est timiditas seu ignavia,
cum quis metuit pericula honesta, quæ
non debebat. Hæc, cum nimia est, fit
desperatio ad quam (nèutiquam ad for-
titudinem; non enim pœna, sed cau-
sa facit martyrem aut fortem) referen-
da.

Auxesia, cum quis metu
majoris mali sibi manûs vio-
lentas infert, Adeoq; 1. Non re-
spicit honestatem, sed mortem tan-
quam majus bonum præ malo eligit a-
lio, quod alia via se effugere non posse
putat, quam morte sua. 2. Facinus o-
mnibus ignominiosum committit &
homicidium. 3. Publicam societatem
imminuit. 4. In naturam peccat, quæ
sui vult conservationem. 5. Non di-
gnè & dignis modis mortem subit.

*Divisiones fortitudinis sunt va-
riæ. Alia enim est domestica seu toga-
ta, alia bellica. Illa animum præsentem
præstat in rebus adversis & prosperis,*
in

in pace potissimum eminens. *Hac est
vera vel apparens.* De vera supra actum
hactenus. *Apparens* ficta seu adulte-
rina est, qua impellitur quis ad pericu-
la apparente & specioso aliquo nomi-
ne. Estq; 1. *Civilis* seu *politica* dicta, spe
honoris aut metu ignominia. 2. *Ser-
vili* & coacta, poenae formidine, ut in
servis, mancipiis, & militibus nonnul-
lis coactis & angustatis, cum fugae non
datur locus. 3. *Iracunda* seu violenta,
pendens à metu & perturbatione ani-
mi, irâ, odio, cupiditate vindictæ &c.
sine certo consilio. 4. *Militaris* vel
experimentalis pendens ab usu & expe-
rientia atq; spe prædæ. Hinc veterani
milites tyronibus animosiores. 5. *Fi-
duciaria*, pendens à præsentia præsi-
diorum & auxiliorum. 6. *Inscia*, quæ
pugnat ex ignorantia periculi, do-
nec fugam tandem ar-
ripiat.

CAP.

CAP. VI.

De

Liberalitate & Magnificencia.

Conjunguntur hæ duæ virtutes, quia differunt tantum secundum magis & minus.

Est enim Liberalitas virtus moderatrix minorum vel mediocrium facultatum; Magnificencia majorum. **VEL:** Est mediocritas circa pecunias.

Liberalitas dicta, quod homine libero sit dignissima. Est virtus, cujus actus est uti pecuniis.

Objectum propinquum vel internum est amor vel appetitus pecuniarum. Remotum vel externum sunt ipsæ pecunia; non hæ tantum, sed quicquid pecunia æstimari potest; etiam cum quis operâ, officiis & consiliis suis alteri prodest; Græcis *ἐπιμα-
τῶν*

Ca. Circa hæc versatur liberalis ratio-
ne vel *χρησεως* vel *κρησεως*. Usus pos-
sessori præstat: Ideo liberalitas potius
in dando quàm accipiendo occupatur.
Dare enim est difficilius, præstantius,
laudabilius, & juxta omnes, liberalius.

Usus consistit in largitione &
sumtu. Sumtus impendantur ubi ho-
nestè fit; parcatur iisdem, ubi non ne-
cessarii.

Quoad *dofis*, attende modum
& finem cum Aristotele. Et in modo
1. Personam. Dantem, quæ erit prom-
ta, hilaris, & collati beneficii imme-
mor, non exprobratrix: Accipien-
tem, quæ sit digna, & vir bonus qui-
cunque, maximè nobis junctus sangvi-
ne, terrâ &c. benè de nobis meri-
tus &c. 2. Quantitatem, ratione dan-
tis; det pro modulo & facultatib. Pau-
per enim de suis dans proportionali-
ter, liberalior esse potest divite plura
dante quidem, sed non proportionali-
ter. Vide exemplum viduæ Luc. 22.

Ratio-

Ratione accipientis respicienda est cu-
jusq; status & dignitas; plus enim dan-
dum consanguineo, bono, pauperio-
ri &c. 3. Qualitatem: beneficia pro-
sint accipienti. 4. Tempus cum res
postulat; Qui citò dat, bis dat &c.
5. Locum, qui sit ex honestatis præscri-
pto.

Finis in dando est *honestas* sola.
Non ergo sunt liberales, qui danti. Ad
ostentationem. 2. Ut majora repor-
teat. 3. Ad favorem conciliandum.
4. Ut liberetur à petentis importuni-
tate, ne videatur inhumanus.

Κτήσις consistit in acquisitione
& conservatione. In hac: cavendo as
alienum, temerarias fidejussiones &c.
In illa: 1. Non per fas & nefas acquirat.
2. Non sit importunus in postulando.
3. Augeat rem familiarem non animo
ditescendi; sed ut aliis queat benefa-
cere. 4. Benefactor de suis largia-
tur, non de alienis.

Extre-

Extremum in excessu & ratione
ἄφρονος est prodigalitas, vitium in ni-
mu dando, & parum aut inhonestum
recipiendo. Est tamen laudabilius
quam avaritia. Quia 1. Liberalitati si-
milis. 2. Nonnullis largitionibus u-
tilis est prodigalis. 3. Et stultitia atque
simplicitate magis quam malitia pec-
cans. 4. Citiusq; sanari potest quam
avarus, accedente videlicet aetate vel
egestate. Prodigalitas enim magis est
juvenum nescientium quid valeat
nummus, sed facilius corrigibilium;
avaritia est senum magis, qui non fle-
suntur.

Est autem avaritia vitium
in nimium accipiendo,
vel retinendo, vel utroque.
Estq; plurimorum radix vitiorum, per-
juri, contemptus verbi Dei, homicidii,
adulterii, furti &c. Viterur ergo ni-
mius divitiarum appetitus. Interim
Divitiae per se nulla nocent aut illicitae
sunt:

sunt : Nam 1. sunt donum Dei, quo sancti patres multi non caruerunt. Et Deus Salomoni eas promittit cum sapientia. Et benedictio Dei divites facit. 2. Aristoteli sunt instrumenta felicitatis politicæ, & exercendæ liberalitatis.

Magnificencia est virtus in magnis sumtibus erogandis. *Objectum* sunt sumtus non mediocres, ut in liberalitate, sed *ampli* & honorifici, majores in Rege quàm Principe, comite quàm nobili &c. Vir ergo magnificus esse non potest ex plebe, sed princeps, sanguine clarus, in summo officio constitutus, divitiis affluens honestè partis. Quamobrem meretricula non potest esse magnifica, licet sumtûs expendat magnos.

Magnificentia eadem *præcepta* sunt, quæ supra liberalitatis, sed in majori perfectione.

Effecta vel opera magnifici sunt pulcra, splendida, durabilia, utilia : ut
templa,

templa, redditus Ecclesiastici, Academia, Nosocomia, arces & propugnacula, portus, porticus, pontes, naves, armamentaria &c. Item privata ædificia, supellex aurea, argentea, gemmæ, vestes &c.

Excessus est Luxus & inepta splendoris affectatio, vitium in nimis magnis sumptibus erogandis, non honestatis causa, sed delectationis, ut in Cleopatra: Item cum opus sit absq; elegantia, gratia, duratione &c.

Defectus sordes. Sunt autem extrema magnificentiæ deteriora, quàm liberalitatis. Nam 1. peccant in publicum commodum, & interitum Reipubl. afferunt. 2. Conspectiora sunt.

CAP. VII.

De

Modestia & Magnanimitate.

Coniunguntur & hæ duæ, ut priores, differentes tantum secundum
ma.

magis & minus. Modestiae enim ob-
jectum sunt honores parvi & medio-
cres; magnanimitatis magni.

Est enim modestia virtus
in parvis vel modicis honori-
bus rectè expetendis vel con-
temnendis.

Defectus est contemptus honorum
præter modum & rationem, etiam
nobis debitorem, saniorum iudicio
& divino mandato.

Excessus est ambitio vel arrogan-
tia, quando honores mediocres ni-
mium & præter rectam rationem ex-
perimus.

Modestiae cognata est *Humilitas*
Christianorum, vel animi demissio,
quâ quis propria modestè extenuat, &
submissè gerit, ac interdum aliquid
de jure suo remittit in Dei gloriam &
Ecclesiae commodum.

Magnanimitas est virtus
in magnis & debitis honori-
bus.

Alij

Aliàs nonnunquam sumitur pro
magnificentia, item fortitudine insi-
gni.

Excessus est superbia vel fastus,
quando quis indignus magnos affectat
honores, res suas secundas jactat &c.

Defectus Pusillanimitas, respuens
honores jure debitos.

Officium magnanimi primarium
est, magnos honores convenienter &
modo decenti expetere vel contemne-
re. Secundarium est, moderatè versa-
ri circa opes & potentiam, quæ hono-
rem ex parte amplificant.

Magnanimitatem autem non
tollit politicam Humilitas spiritualis.

Sed objectum præsentium vir-
tutum explicandum, quod *Honor*.

Honor est præmium vir-
tutis, tributum viro bono ob
honestatem à congruente ejus
judice, ut ejus virtus refulgeat,

cate-

cæteriꝑ; ejus exemplo ad virtutem invitentur.

Materia honoris est multiplex, quæ in signum virtutis tribuitur.

*Efficiens est iudex competens actionum virtutis, vir probus, præsertim princeps & Magistratus. Et ad solidum honorem sufficit unius probi & prudentis viri testimonium, cum una sit vox omnium proborum. At ad honoris illustrationem multorum requiruntur testimonia. Vir ergo pravus & improbus cum iudicium honesti & viri boni non habeat, probos & bonos honorare non potest. Honor enim est actio proba, quæ est honorantis & conferentis: Unde Arist. dicit, *honorem esse magis honorantis, quam honorati.* Est tamen etiam honorati, i. Tanquam causæ impellentis & commoventis honorantem seu causam motam. 2. Tanquam illius præmium, fructus & signum. 3. Recipitur in honorato, non in producente. 4. Contra-*

ria,

ria, videlicet infamia & vituperium
sunt recipientis, non dantis. Quæ con-
traria uti fugere licet; ita Honorem
appetere concessum est. Nam 1. ita di-
stinguitur homo à pecude. 2. Honos
alit artes. 3. Justitiæ est, sua unicuique
tribuere. 4. Natura etiam membra
corporis aliqua honoratiora fecit.
5. Deus honorem præcepit in quarto
præcepto.

CAP. VIII.

De Mansuetudine.

Mansuetudo est virtus ser-
vans mediocritatem circa
iram.

Dicitur aliis clementia, placabi-
litas, humanitas.

Objectum internum est *ira*, quæ
est affectus cum vindictæ cupiditate, ex
contemptu nostri vel nostrorum ortus.

Externum, quod iram potest
concitare, ut injuriæ, contemptus, con-
vivia, damna &c.

B

Off.

Officium mansueti in genere est, iram cohibere. In specie, rationem habere. Personarum. Irascendum enim improbis & sceleratis, non superioribus, non benè de nobis meritis, non veniam precantibus &c. 2. Causarum. Iræ justæ sint causæ, facientes ad destructionem cultus divini, famæ, patriæ, amicorum. 3. Temporis & loci. Non irascendum diu, non in conviviiis, seriis consultationibus &c.

Defectus dicitur *Lentitudo* vel iræ vacuitas; cum quis non irascitur quibus personis & quibus de causis irasci debet: adeoq; occasionem dat securitati & morum dissolutioni.

Excessus est *iracundia*, cujus tres species. 1. *Excandescens* cum citò ob leves causas, aperteq; irascuntur, subitoq; placantur. 2. *Amarulentia*, cum tardè irascuntur, sed semel conceptam iram fovent occultè, & vindictam beluino more sequuntur, & occasionem ulciscendi; nisi diuturnitate temporis
ira

ira sit concocta; & hi deteriores.
3. *Crudeltas*, sævitia & animi asperitas,
ut in tyrannicis hominibus, cum gra-
uius quàm oportebat, irascuntur.

Ira autem legitima viro bono li-
cita est tanquam eos fortitudinis, exci-
tans animos ad res magnas. Ita in sa-
ceris fortissimi & sanctissimi irascuntur
Jacobus, Moses, David &c.

In his extremis lentitudo iracun-
diã præstabilior est: Nam hæc frequen-
tior est, & magis civilem conservatio-
nem impedit, dum animos distrahit.
Mansuetudo autem virtutibus homili-
tatis affinis est, quæ jam sequuntur.

CAP. IX.

De Comitatu.

COMITAS est virtus ho-
militica in conversatione
seria honestè oblectans. **VEL;**
quâ verbis honestè officiosis & amicis
sine fuce utimur. Aliis dicitur comi-

E 2

tas,

tas, familiaritas, affabilitas, humanitas,
popularitas, facilitas.

Objectum internum sunt animi
voluptates & dolores ex rebus seriis in
quotidiana hominum conversatione.

Externum est communio dicto-
rum & factorum in eadem.

Finis est honestas cum utilitate.

Officia viri comis vel humani
sunt. 1. Esse promptum & facilem in di-
ctis & factis servato honesto. 2. Uti
verbis amicis. 3. Rationem habere per-
sonarum: præstantiorum, quibus au-
scultandum; æqualium, quibus con-
sentiendum; minorum, quibus mo-
destè persuadendum. 4. Alterius di-
cta & facta, si approbare jure nequit,
monebit modestè, non assentabitur.

Excessus est *Blanditia*, vel nimium
placendi studium, quando quis omnia
laudat; & *adulatio* Gnathonica, cum
quis lucri causa blanditur.

Defectus est *Morositas* & violen-
tia, quando nemini placere cupimus,

&

& dicta factaq; aliorum bona & recta
improbamus.

CAP. X.

De Urbanitate.

URbanitas est virtus homi-
litica in conversatione jo-
cunda, quâ rectè jocamur &
aliorum jocos terimus. **VEI**:
quâ concinnis & honestis dictis ad
hilaritatem excitandam in jocundio-
ribus congressibus jocamur.

Excessus est *scurrilitas* parasitica,
id est, intemptivum & immoderatum
studium movendi aliis risum.

Defectus *rusticitas*, cum quis non
commodè & cum gratia jocos profert,
sed tardè vel insulsè: nec æquo animo
alios iocantes perfert.

Subiectum ubi hæc virtus locum
habet, sunt jucundi congressus, præ-
fertim *convivia*: non enim jocandum
in templo, curia &c.

E 3

Obje-

Objectum sunt ludi & joci circa quos etiam virtus versari potest, quatenus quaeritur relaxatio animi. Sed ludi & joci sint 1. Honesti ac liberales. 2. Moderati. 3. Absque virulenta dicitate, scommatibus, conviciis &c. 4. Absq; offensione audientium, imprimis juniorum. 5. Tempore fiant convenienti, non exequiarum, belli, &c. 6. Ratio habeatur personarum. Aliter enim jocandum cum principe quam plebejo; aliter cum sene & docto, quam juvene, imperito &c. 7. Jocandum non affectatè & coactè, sed naturali quadam gratiâ: quæ, si desit, legantur autorum variorum facetiæ, & pro jocis narrentur.

CAP. XI.

Veritate & Taciturnitate.

VERITAS vel veracitas (alibi candor, severitas, integritas, &c.) Est
VIRTUS

virtus homilitica, quâ id, quod
in corde sentimus, ore, verbis,
& actionibus profitemur.

Accipitur hic vox veritatis non
Metaphysicè pro convenientia rei cum
intellectu; nec logicè pro convenien-
tia propositionum cum rebus; sed E-
thicè pro habitu virtutis; quo sermo-
nes, gestus, & actiones nostræ in se ha-
bent imaginem affectuum, cogitatio-
num & volitionum nostrarum. Potest
enim quis falsum dicere logicè, &c.
non Ethicè, & vice versa. Hinc aliud
est *Mentiri*, aliud *Mendacium dicere*.
Mentiri dicitur, qui contra conscien-
tiam & mentem suam loquitur id quod
forte aliàs in se verum est; id est, dicit
falsum Ethicè non logicè semper.
Mendacium dicit, qui loquitur illud,
quod verum esse putat, cum in se sit
falsum. Hic non mentitur, id est, fal-
sum non dicit Ethicè, sed logicè.

Fundamentum veritatis esse pot-
est vel naturale, cum oratio dicitur es-

se mentis index: vel divinum, quia
Deus est ipsa veritas, & veritatem omnes
vult sectari.

Objectum primum est verum.
Secundarium est communicatio dictorum
& factorum in quotidiana hominum
conversazione.

Veritati in specie & particulariter
opponitur, quoad excessum ἀλαζονείᾳ
quando quis ea, quæ non habet,
sibi arrogat: quoad defectum ἐπιπορεύειν,
cum quis id quod habet dissimulat.
Viro autem bono simulare & dissimulare
non licet in fraudem proximi (at
licet joci causâ, ad utilitatem proximi,
ad divinam gloriam amplificandam)
contradicit enim omnis sana ratio,
omnis sapiens antiquitas, imo ipse
Deus detestatur mendaces & bilingves.
Valeant ergo Pseudo-politici moderni,
quibus artificiosum est, aliud ore
ferre, aliud corde volvere, magnatum
placitis se accommodare, temporari
servire &c. Teneatur potius hæc regula:
Melius

Melius est pro veritate pati supplicium
quàm pro adulatione beneficium..

In genere autem veritati oppo-
nitur *Mendacium*, quod in judiciis di-
citur falsum testimonium, falsa defen-
sio vel falsa sententia..

Est autem *mendacium* 1. *Joco-
sum*, joci & delectandi causâ, non de-
cipiendi. 2. *Officiosum*, quod nonnul-
lis prodest, bonis non obest: Quale in
Rebecca, Jacobo, Josepho, obstetrici-
bus Ægypti, Rachab, Jehu, &c. Atq;
hoc dici non potest peccatum, cum
non fiat animo & habitu mentiendi,
sed proximum juvandi. Unde factum
Rachab & obstetricum Ægypti ex fide
profectum asserit scriptura. 3. *Perni-
ciosum*, quod propriè mendacium,
cùm quis falsum studio profert contra
proximum, fallendi ergo: qualia Gna-
thonum, Thraſonum, &c.

Veritatis summa confirmatio di-
citur *juramentum* (eo quod pro jure
& lege habendum sit quod juratur)

E 5

item

item jus jurandum, quafi Jovis juran-
dum.

Jurare autem omnino licet 1. In
causa religionis & veræ doctrine, quan-
do de Dei gloria agitur. 2. Charitatis
gratia privatæ vel publicæ inter regna
& Respubl. 3. In veritate. 4. In justitia.
5. In judicio ex rei ratione & ne-
cessitate vocationis exigente, aut ma-
gistratu imponente. 6. Quando omnis
humana probatio cessat.

Nam 1. Causæ modo dictæ po-
stulant. 2. Juramenta per nomen Dei
oportunè facta sunt mandata in scri-
ptura. 3. Et Deus ipse & sancti aliquo-
ties jurasse leguntur.

Est autem juramentum in-
vocatio Dei, qua petimus, ut
sit testis nostræ asseverationis
& puniat fallentem.

Duæ ergo juramenti partes. 1.
Dei invocatio pro veritate. 2. Nostra
imprecatio, si fallimus. Pejerare au-
tem est id non facere, quod ex animi,
scilicet

sententia juraveris: nam proprie per-
jurium non est, si qui jurat, id verum
putat, sed qui falsum scit, tamen jurat.

Finis juramenti est controversia-
rum terminatio & charitatis stabili-
mentum.

Id *per quod juras* Christianus,
aliud præter Dominum esse non de-
bet. Nam 1. per cujus nomen juras, e-
jus agnoscis veritatem & justitiam.
2. Juramentum spectat ad secundum
præceptum decalogi. 3. In scriptura
prohibitum est jurare per creaturas,
idola, res factitias & fictitias &c.

Si tamen Christiano negotium
sit cum Ethnico jurante per sua idola;
hoc juramentum admittere poterit.
Nam 1. Ethnici suis idolis magnam
præstant reverentiam, & detestantur
perjurium. 2. Aliter Ethnicus confir-
mare non potest suam veritatem. 3. Ja-
cob admisit juramentum à Labano i-
dololatra præstitum per Deum Na-
chor. Unde indubiè jus civile concessit

fit

fit peregrino per suos Deos jurare, civi per suos. 4. Quia Ethnici, Judæi, Turcæ &c. falsò jurantes perjuri fiunt, & à vero Deo puniuntur. Hæret enim in animo pejerantis idololatræ offensus numinis opinio, & Deum esse putat suum idolum. Unde Augustinus: Prorsus perjurus es, quòd per id, quod sanctum putas, falsò juras. Hinc pœnas & in pejerantes, & eorum posteritatem dimanasse atroces, testantur historia.

Quocirca strictè *servandum juramentum etiam vi vel fraude extortum, etiam hosti datum*, v. gr. à latrone spoliante: modo sit de re licita, possibili, verbo Dei & bonis moribus non contraria: Exemplo Josuæ, qui à Gibeonitis deceptus, fidem tamen servare voluit; & Zedechiæ, qui ob violatum pactum, quod metu periculi pepigerat cum Nabuchodonosore, graviter punitus; & eorum, qui in desperationem inciderunt, cum non servarunt:

runt: præsertim cum jus divinum omne mendacium & perjurium prohibeat: & jus humanum svadeat, jus esse, fidem servare ei, cui jus est dare.

Officia viri veracis, candidi & sinceri sunt. 1. Sit justus & bonus, qui veritatis amore, non lucri causa, verum dicit. 2. In dictis & factis sit per omnia sibi similis. 3. Et sua non multum jactans. 4. Non curabit veritatem odium parere. 5. In rebus contingentibus & mutabilibus adjiciat has formulas: quantum mihi videtur, quantum mihi constat, &c. 6. Verum semper dicat, quando obligatur, talibus personis, tali tempore, in tali causa, &c. 7. Aliàs cum non tenetur verum dicere illud, ad quod tacendum per leges vel conscientiam obligatur, non violabit leges taciturnitatis.

Est enim Taciturnitas virtus, quâ arcana nobiscum continemus, quæ reprehensionem rectè judicantium incurrere possunt.

possant. Et distingvitur à nonnullis in
bona stam & necessariam. Hanc vocant,
quâ sine Dei contemptu & publici boni
dispendio, cognita nôisicum retine-
mus, ne in perniciem alterius divul-
gentur. Illam: quâ linguam tantisper
continemus, donec conveniens lo-
quendi locus detur. Ut juniores & in-
feriores inter superiores expectabunt
loquendi occasionem, ut quando
compellantur, vel alii finem sermoni-
bus imponunt.

Excessus est garrulitas, aliis lo-
quendi locum non concedens. Defe-
ctus infantia; cum quis instar stipitis,
quando opus est, non loquitur aut re-
spondet.

CAP. XII.

De Semivirtutibus in specie, nempe continentia & Tolerantia.

IN genere de his actum est part. Com.
Cap. 9: Con.

Continentia est virtus im̄
perfecta, vel dispositio proba
sequens rectam rationem, ut
dominium hæc obtineat in vo-
luptates & cupiditates licet re-
luctantes.

Accipitur vox continentia hîc
modo medio pro fræno praverum
concupiscentiarum vel repugnantis
appetitus. Aliàs accipitur 2. modo la-
to & generali pro temperantia.

*At differunt intemperantia & in-
continentia.* 1. Tanquam habitus à dis-
positione. 2. Temperantia versatur
tantùm circa voluptates gustus & ta-
ctus: Continentia circa omnis gene-
ris sensuum. 3. Temperans agit con-
sultò ex plena voluntate, habetq; cu-
piditates moderatas ad rectam ratio-
nem: Incontinens nondum planè do-
mitas. 4. Intemperans incontinente
est deterior ob habitum & diuturnita-
tem vitii; ideo incurabilis est, & à le-
viss.

vissimis abripitur voluptatibus: In-
continens non nisi à vehementiori-
bus; & facile sanari potest.

Tertiò accipitur strictè à Theo-
logis pro abstinentia ab omni delecta-
tione venerea; quod donum conti-
nentiæ non omnes, qui volunt, habe-
re possunt; ut liquet experientia, &
1. Cor. 7. cum sit extraordinarium &
pæculiare Deidonum.

*Differt continens à pertinace: Il-
le melioribus rationibus cedit. Hic
nulla ratione à proposito etiam malo
dimoveri se patitur, estq; Aristoteli in
triplici discrimine. 1. Qui obstinatè
suam sententiam defendit. 2. Indo-
ctus, qui licet defendere nequeat opi-
niones, iis tamen adhæret. 3. Rudis &
agrestis perseverans in consuetis sive
bonis sive malis opinionibus, aliorum
rationes nec audire nec intelligere vo-
lens.*

*Objectum continentia primari-
um, sunt voluptates corporis vel sen-
suum.*

suum. *Secundarium*. sunt voluptates ex divitiis, honoribus, cupiditate vindictæ &c. Unde dicitur continens vel incontinens iræ, concupiscentiæ, vindictæ &c.

Est verò *incontinens concupiscentia deterior quam incontinens ira*. Hic enim magis sequitur naturalem corporis dispositionem ex abundantia bilis &c. nec ita dolo & insidiis rem agit; verum apertè, nec ita totus ambulat secundum sensum & sensui grata.

Extremum in *defectu* nomine caret, & vix reperitur, cum quis planè fugit omnes voluptates.

In *Excessu* dicitur *Incontinentia*.

Tolerantia seu patientia est virtus imperfecta vel dispositio proba rectam rationem sequens, quâ homo honestatis causa res adversas cum quodam dolore perfert, repugnante videlicet irascendi appetitu:

Differt

Differt à fortitudine 1. Ut dispositio ab habitu. 2. Versatur circa pericula & mala imposita, quæ depelli non possunt: fortitudo etiam circa adenda pericula.

Objectum sunt dolores, qui perferendi.

Extremum in genere est *Impatientia*. In specie, *Excessus* dici potest *pertinacia* vel obduratio nimia in perferendis doloribus sine honestatis ratione. *Defectus* *Mollities*, qualis in Sardanapalo; vitium nullos dolores aut labores honestatis gratiâ perferens.

Index

Index Capitum.

Prooemium definitionem
& divisionem Ethices conti-
net, simulquè differentiam Ethicæ &
Theologiæ, nec non virtutum
Ethicarum & Christia-
narum.

Partis Communis

- Cap. 1. Agit de summo bono civili, seu
beatitudine politica.
- Cap. 2. De ejus signo *Voluptate*.
- Cap. 3. De actionibus humanis, earumq;
requisitis & principiis. Ubi de
consultatione, Electione, libero
arbitrio &c.
- Cap. 4. De *Affectibus* in genere.
- Cap. 5. De *Amore & Desiderio*, itemq;
de Amicitia.
- Cap. 6. De *Odio & Ira, Spe & Meta,*
Læticia & Tristitia.
- Cap. 7. De *Definitione virtutis moralis,*
& Justitia Universalis.
- Cap. 8.

Cap. 8. De *Divisione virtutum moralium*, ubi simul de virtutibus Homilicis in genere.

Cap. 9. De *gradibus virtutum moralium*, vel de perfectione & imperfectione earundem. Ubi de Semivirtutibus in genere; de virtute Heroica & nobilitate &c.

Cap. 10. De *oppositis virtutis moralis* & Heroicæ, nempe malo morali seu vitio in genere, deq; ignavia & feritate.

Partis Specialis.

Cap. 1. De *Justitia in genere*, & de *Distributiva in specie*, ubi simul de jure talionis.

Cap. 2. De *justitia commutativa*, ubi de contractibus, furto & usura.

Cap. 3. De *Jure & injuria*.

Cap. 4. De *Temperantia*, ejusq; speciebus, abstinencia, sobrietate, castitate &c.

Cap. 5. De *Fortitudine*. Ubi de Bello, Duello &c.

Cap. 6.

- Cap. 6. *De Liberalitate & Magnificen-*
tia, Ubi de Avaritia, prodigali-
tate, Luxu &c.
- Cap. 7. *De Modestia & Magnanimitate*,
ubi simul de Honore.
- Cap. 8. *De Mansuetudine*, ubi de Ira &
Iracundia.
- Cap. 9. *De Comitatu*.
- Cap. 10. *De Urbanitate*, ubi de ludis &
jocis.
- Cap. 11. *De Veritate & Taciturnitate*,
Ubi de Mendacio, simulatione,
juramentis &c.
- Cap. 12. & ult. *De Semivirtutibus* in spe-
cie, nempe continentia & Tole-
rantia. Ubi simul de Pertinacia,
Patientia &c.

FINIS.

Quaestiones grae,
dam.

I.

An iuuenis possit esse
Idoneus Ethicae auditor?

(Audire h.l. est auribus tantum
verba percipere; sed altius de
praecipis virtutis meditari,
adeoq; voce, vita, exemplo
alijs praelucere.)

Iuuenem non posse esse Ethicae
auditorum confirmat Aris 1-1.

Ethic. c. 3. duplici argumento
ab adiuncto iuuenis desumpto.

1. A communi, quia iuuenis
est imperitus actionum civilium.

2. A propr. quia indulget af-
fectibus, est incontinens, officio-
rum expertus, et perturbationibus
mederi nequit.

Contra iuuenem esse commodum
Ethicae auditorum probatur.

1. a genere ad speciem: tota

Pa.

Philosophia daretur huiusmodi, viros
dederet (Plato in Gorgia) Ergo
Ethica.

2. à forma hominis, et quidem ad
secundo, quia huiusmodi est usque ratio
3. à fine Ethica, qui est, ut vitia
radicatus extrahat, et modum honesti
vivendi praescribat. E. huiusmodi ad
Ethicae auscultationem, est admi-
tendus, ut ea curetur.
4. à simili: Sicut se habet Medicinam
ad aegrotum: ita se habet Ethica
ad pravam et vitiosam. At aegro-
tus suo admittitur ad medicinam
curandam. E. & pravae s. affectibus
indulgens admittendus est ad aus-
cultationem Ethicam.
5. ab Exemplis, & quidem ipsius
Aristotelis, Ethica huiusmodi inferi-
bentis; Cicero. libros 3. de officiis
filii offerentis.

Pro veritatis decisione no-
tandum est.

1. Quod huiusmodi moribus probis
carens i. e. so. omnis qui vitiis
inlerit, et affectibus induloet,
non

non sit idoneus Ethice auditor
e iuvenis aetate licet quoad annos
pattinet, sit senex, tamen intelle-
ctui & moribus similis est iu-
veni, si videlicet indulget affe-
ctibus, et ut iuvenis pravis af-
fectibus non conatur resistere.
Canitibus n. senem non facit
sapientem.

2. Sententia Ethic non firmi-
tate, sed accurate est acci-
pienda, q. sc. iste iuvenis
possit quidem admitti ad auscul-
tationem Ethicæ, sed o tanto cu-
traculo, quanto iste, qoi affecti-
bus imperare novit.

3. Distingvendum est inter iu-
venem continentem et plane incu-
rabilem, minusq. sanabilem; ille
potest admitti ex sententia Ethicæ
Fotelis; hic vero non debet ad-
mitti. (Iuvenis definitur non an-

non in paucitate aut multitudine
 sed morum inconstantia et levi-
 tate. Illius non fuit decretum
 Plato sem hoem ante 35. annu,
 quo termino clauditur iuuentus,
 ab hoc gymnasio excludere et ar-
 cere: studiat yr eam iuuenis,
 audiatur eam et senex; ille ut
 medicinam; hic ut inter regula.
 Est. n. utilis & bonis & malis,
 bonis ut semper virtuti stude-
 ant, malis ut tandem ab extre-
 ma miseria refiliant. Rob. Casp.

l. i. c. 3.
 Duplex fct
 iuuenis

- 1. alii rase etatis et
- 2. alii intellecty et mo-
ru rase.

Impedimenta
 q^o nung q^o fit
 idoneus moralis
 Plato auditor

- 1. defectio etatis.
- 2. perpsitas opinionis.
- 3. ignorantia rerum.
- 4. inconstantia morum.
- 5. Fluxus et refluxus
affectuum.
- 6. Affluentia vitiorum.

An bene moratis ethica
profit?

Affir. Artes qn inquit, ne,
cesse est pulchre moribus in
stabilitatem esse, q futuris
est idoneus Ethica auditor.

Ut remedia profunt sano; ita
bene moratis Ethica. Sed reme-
dia nihil pfunt sano. i. nec Ethica.

Et disting. inter experientiam
est honoru moru aliquantulum;
et absolutam notitiam perse,
tamq; moru adeptionem. De
illo Artes, non de hoc) adm qz
medicina pdest etiam sano, o
quidem absolute tali, sed in gra-
du remisso, ei nimiru q nondu est
satis confirmata valitudine: ita
est viro bono nondu vobz numeri-
perfecto, pdest Ethica, ut in via,
tutibz confirmetur, et in caritate
exercitio persistat. Ulp.

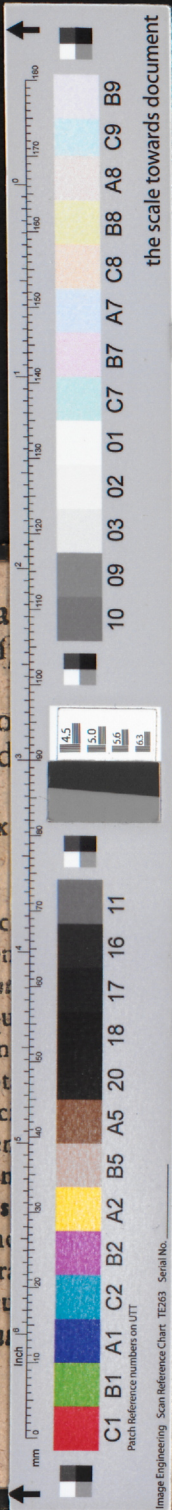
K. Heydtmann,

Continentia
perfecta, vel dis
sequens rectam
dominium hæc o
luptates & cupid
luctantes.

Accipitur vox
modo medio pro
concupiscentiarum
appetitus. Aliàs acc
to & generali pro ten

At differunt in
continentia. 1. Tanqu
positione. 2. Tem
tantum circa volupt
ctus: Continentia c
ris sensuum. 3. Ter
sultò ex plena volun
piditates moderatas
nem: Incontinens ne
mitas. 4. Intemper
est deterior ob habitu
sem vitii; ideo incur

the scale towards document